

Dugonics András „A fazék” című iskoladrámája

DEMETER JÚLIA

(Budapest, ELTE Tanárképző Főiskolai Kar)

A szegedi Somogyi-könyvtárban egy máig kiadatlan kéziratos kötet Dugonics András munkáit tartalmazza. Alább e kötet egy érdekes darabja, egy iskoladráma szövege következik, s a bevezetőben kísérletet teszünk a mű magyar irodalomtörténeti helyének kijelölésére is.

Az iskolai színjátszás és Szeged

A magyar irodalom- és művelődéstörténet alig feltárt területe a XVII—XVIII. századi iskolai színjátszás: a drámaszövegek elkallódtak, illetve lappanganak; legtöbb információnk a századforduló-századelő táján összegyűjtött előadás-címjegyzékből származik.¹ A XVIII. század végére — látszólag a semmiből — megszületett a magyar színház és színészet. Ennek igen gazdag és szerteágazó előzményét jelenti az iskolai színjátszás, s a folyamat számunkra legjelentősebb mozzanata, a magyar nyelvű iskoladrámák elterjedése. A magyar nyelvűség terén sokat vállalt a piarista rend, mivel iskoláiban 1757-től kötelezővé tette a magyar nyelv oktatását, s azután viszonylag rendszeresen adtak elő magyar nyelvű drámát (jóllehet vannak adatok korábbi magyar nyelvű piarista iskolai előadásokról is).² A rend hazai fénykora a XVIII. század második fele, s jelentőségüket az a tény is kiemeli, hogy az iskoladrámákat író-rendező tanáraik közül jónéhányan az új magyar színház szerzői lettek (Dugonics András, Pállya István, Simai Kristóf, Benyák Bernát a legismertebbek). Dugonics, a korszak egyik érdekes és sokoldalú alakja, nagyon sokat köszönhetett az őt útra bocsátó szegedi piarista gimnáziumnak, ahol nagy hírű tanárok tanították, majd fogadták kollégájukként. Így az iskolai, s azon belül a magyar nyelvű színjátszás jelentőségét is ott ismerhette fel. Ezért a szegedi adatok fontosak lehetnek a Dugonics-dráma létrejöttében.

¹ Az 1895/96-ban sorra megjelenő egyházi iskolatörténetek és több drámaszöveg kiadása mellett a legnagyobb vállalkozás *Prónai Antalé*, aki a magyarországi piarista iskolákban 1660 és 1778 között tartott drámaelőadások teljes jegyzékét akarta elkészíteni. *Prónai* váratlan halála után hagyatékából *Császár Elemér* adta ki a még nem teljes és nem pontosított anyagot: A kegyesrendiek magyarországi iskoláiban 1660—1778. előadott drámák jegyzéke. *Prónai Antal* hagyatékából. ItK 1915. 115—122. és 206—219. Az anyag, melyre *Prónaiék* támaszkodtak, az általuk ismert és hivatkozott szövegek nagy része mára eltűnt vagy lappang. *Alszegehy Zsolt* több évtizeden át tartó kutatásai után napjainkban ismét fellendült a kutatómunka, különösen *Staud Géza*, *Varga Imre* és *Kilián István* tevékenysége révén.

² *Császár—Prónai* 1915., valamint az adataikat átvevő *Kolozsvári J.* 1938.

A bennünket most közelebről érdeklődő időszakban (kb. 1750—70 között) a következő magyar nyelvű szegedi előadásokról van biztos adat:

1758. (május 17.) Perczell Imre: *Adakozó öregről és fősvény ifjúról vigjáték*³

1762. Dugonics András: *Egyiptomi József*⁴

1768. (augusztus) Lengyel Domokos dramatizált egyes jeleneteket Kalazanci Szent József életéből⁵

1769. Hájos Gáspár előadja Plautus *Captivi*jét⁶

1770. Benyák Bernát két darabja:

Plautus *Mostellariája*

*Joas*⁷

1775. (augusztus 24.) Mlinkay Alajos: *Matatiasnak jeles téteménye*⁸

1778. (április vége) magyar nyelvű darabot adnak elő, címét nem ismerjük⁹

1778. *Dialogus... de Praerogativa urbis Szegediensis inter reliquas Hungariae civitates*¹⁰

(A szerzőként feltüntetett név természetesen sokkal inkább fordítót—adaptálót—dramaturgot—rendező, azaz tág értelemben vett színre vivőt takar.)

A Plautus-előadások esetében érdemes áttekinteni a latin nyelvű előadásokat is, mert az alább közölt iskoladráma Plautus *Aulularia*jának magyarítása és iskolai színpadra alkalmazása. Plautus az iskolai színjátszás egyik igen kedvelt szerzője, illetve ötletadója.¹¹ A Plautus-ihlette magyarországi művek (közvetlen) eredetijét legtöbbször lehetetlen föllelni, mivel többszörös közvetítéssel vették át az iskolai színpadok: leggyakrabban latin nyelvű feldolgozásokból, valamint német fordításokból, sőt olykor több Plautus-mű ötlete, megoldása keveredett vándortémaként egy-egy drámában. A vizsgált időszakban Szegedről a következő, latin nyelvű, Plautus (-ihlette) -előadásokról van adat:¹²

1755. Tarnóczy Simon: *Menaechmi*

Aulularia

(Dugonics diákként részt vett ezeken az előadásokon,¹³ s tanár korában mindkét művet átdolgozta ő is: az *Aululariát* — jelen kézirat tanúsága szerint — 1774-ben, a *Menaechmit* 1766-ban váci tanárkodása idején, majd 1807-ben újra, világi színpad számára.)

1765. Tarnóczy Simon: *Pseudolus*

1769. Hájos Gáspár: *Menaechmi*

³ *Lugosi Döme* 1929.

⁴ *Exercitatio Comico* — *Academica Qua vitam, Resque Gestas Josphi Aegyptiaci exhibuit*. A szakirodalom hosszú ideig csak annyit tudott, hogy Dugonics 1762-ben magyar nyelvű színdarabot adatott elő Szegeden. *Diósi Géza* állapította meg, hogy ez a darab az időközben előkerült *Egyiptomi József*.

⁵ A *Császár—Prónai* jegyzék 1767-re teszi az előadást (216.). Az 1768-as adat *Lugosié* (16.) „Fr. Dominicus Lengyel... produxit eundem S. Patrem adhuc puerum, cum daemone certantem cum inscriptione: *Josephus Calasantius acta Szegedini apud scholas pius mense augusto anno.*

qVo eIVsDeM CanonIzatIo CeLebratVr.”

⁶ *Lugosi Döme* 17. *Császár—Prónai* adata: 1768. (216.)

⁷ *Lugosi Döme* 17. *Császár—Prónai* (216.) szerint mindkét bemutató 1769-ben, *Kolozsvári* szerint a *Mostellariáé* 1769-ben (62.), a *Joasé* 1770-ben (63.) volt.

⁸ *Lugosi Döme* 17.

⁹ *Lugosi Döme* 17.

¹⁰ *Lugosi Döme* 18.

¹¹ Erről részletesebben I. *Tési Edit* 1948.

¹² Adatok *Lugosi Döme* alapján. Drámaszöveg nem maradt fenn.

¹³ Vö. *Prónai Antal* 1903.

Az *Aulularia* témája — a kapzsiság, fösvényesség ostorozása — különösen alkalmas volt erkölcsi tanulság kiemelésére, ezért a szerzők-rendezők szívesen vették kölcsön. A darab más előadásairól is tudunk a korszakban: 1763-ban Schaffrath Lipót mutatta be Vácott¹⁴ latin nyelven, de a bemutatónál többről nem tudunk. Szöveggel csak három *Aulularia*-változatot ismerünk:

egy szövegtöredéket a trencsényi jezsuita iskolából,¹⁵
az alább közölt darabot,

Az erszényt, mely a Koppi-gyűjteményben¹⁶ található, de szerzője valószínűleg nem Koppi Károly.

Az erszény „Du Cygne Marsupiumának hű fordítása; a jezsuita írónak ez a darabja pedig közvetve Plautus *Aululariájára* megy vissza”.¹⁷ A kéziratot Alszeghy Zsolt Csulik Alajos *Marsupiumával* azonosította, melyet 1776-ban mutattak be a kecskeméti piarista iskolában,¹⁸ Kolozsvári János szerint azonban 1770 körül adták elő talán Máramarosszigeten.¹⁹ Ez az ellentmondás egy hipotézissel feloldható: *Az erszény* az 1776-os kecskeméti előadás kézírata, az alább közölt darabot pedig Máramarosszigeten adták elő 1774-ben.

Dugonics szerzősége

A kézirat a szegedi Somogyi-könyvtár Dugonics-kolligátumában található, s hagyományosan Dugonicsnak tulajdonítják. Címlapja hiányzik, a cím és a szerző nincs feltüntetve; a szövegben viszonylag sok a javítás, tehát fogalmazvány. (Dugonics ugyanis igen nagy gonddal írt és másolt, tisztázatai szinte javítás nélküliek.)

A mű végén szerepel az egyetlen eligazító adat:

Finis 16^a Junij Szigethi 1774.

Dugonics életrajzát részletesen ismerjük, így bizonyos, hogy sohasem tanult vagy tanított a máramarosszigeti piarista iskolában. Az ottani tanári kart azonban nyilván jól ismerte, hiszen a piarista tanárokat gyakran helyezték egyik rendházból a másikba, ő maga is tanult a közelben (1760—61-ben Nagykárolyban), elképzelhető tehát, hogy e darabját a szigetiek számára írta vagy írta át.

Két helységnév szerepel a darabban: *Slatina* és *Szarvaszo*. Mindkettő aprócska falu (volt), a szigeti járásban, közel Máramarosszigethez. (A *Szarvaszo* név egyébként a Saraseu pontatlan változata lehet.) A dráma 140. sorában Sohonnai Peti szerint a legostobábbaknak „még a Szarvaszoi Kováts se tudna... eszt koholni”. A kéziratban e helyen Dugonics utólag módosítja az eredeti *Slatinai* jelzőt *Szarvaszoira*. Maga a mondat szólásnak hangzik, ilyen szólást azonban nem sikerült találnom.

A dráma további részeiben már csak *Slatina* neve fordul elő: Fülöp *Slatinára* indul, s ekkor Dugonics jegyzettel is kiegészíti a kéziratot: *Slatina „est pagus in Mar-matia”*. Ugyane *Slatináról* származik Kopasz is.

¹⁴ Császár—Prónai 1915. 215. ... Plautinam expurgatam, scilicet *Aululariam* ... *produxit*.

¹⁵ A trencsényi gimnáziumot 1773-ban a jezsuitáktól vette át a piarista rend. A drámatöredékről 1. Bitterbinder Miklós 1910. és Alszeghy Zsolt 1943.

¹⁶ OSZK Fol. Lat. 186.

¹⁷ Tési Edit 1948. 37. és Alszeghy Zsolt 1911. 663—668.

¹⁸ Császár—Prónai 218. és Alszeghy Zsolt 1911.

¹⁹ Kolozsvári János 62. Nem tudni, hogy feltevését mire alapozza.

A máramarosi színt erősíti még a csak magyar—román vegyeslakosságú területeken használatos tájszó, a kecske(bak) jelentésű román *cáp* (993. sor).

Dugonics 1774-ben fejezte be nyitrai tanárkodását, mert megkapta a nagyszombati egyetem matematika professzori állását. Elképzelhető, hogy Nyitra és Nagyszombat között rövid látogatást tett Máramarosszigeten. Az is lehet, hogy e darab másolása jelentette az első lépést addigi drámaírói munkásságának megszervezésében: két fiatalkori drámáját²⁰ ugyanis 1775-ös nagyszombati autográf másolatban ismerjük csak, ahol a drámaszövegeket követő megjegyzésekből világosan kitűnik a gyűjtő-összegező szándék.

A kézírás alapján — több, aláírt Dugonics-kézirattal összehasonlítva — szinte biztosak lehetünk Dugonics szerzőségében, nem valószínű ugyanis, hogy Dugonics idegen darabot másolt és javítgatott volna.

A nyelvhasználat csak részben bizonyító erejű, mivel Dugonics általában provinciálisabb nyelvi anyagot használt szépirodalmi műveiben, mint visszafogottabb elméleti-tudományos írásaiban.²¹

Szembetűnő az ízó szóalakok gyakorisága, mely Dugonics más műveiben is — ráadásul hasonló szavakban — megtalálható, így e jelenség is Dugonics szerzőségét valószínűsíti.

Mindenképp bizonyító erejűek a közmondások: Dugonics szépirodalmi műveiben a magyar jelleget akarta kiemelni és erősíteni a közmondások halmozásával. Ezért iskoladrámáiban is bántóan sok a közmondás, melyeknek jelentését sokszor ki sem lehet hámozni, annyira szervesetlenek a szövegben. E jelenség vizsgált drámánkban is megfigyelhető, számunkra tehát újabb bizonyíték lehet Dugonics szerzőségére. További erősítő mozzanat, hogy az e darabban használt — sokszor igen ritka vagy ismeretlen — szólások és közmondások szinte mindegyike megtalálható Dugonics saját szólás- és közmondásgyűjteményében. Ezért a jegyzetek között minden alkalommal jelzem a helyet a gyűjteményben, s a kevésbé ismert vagy eltérő formájúakat a gyűjteményből is idézem.²² Ez lehet a döntő érvcsoport Dugonics szerzőségének bizonyításában.

A darab tartalma

Szűkmarkú Fülöp mint a család legidősebb, tevékeny férfitagja átvette atyjától a gazdálkodás terhét, s ezzel tökéletes nyomorba döntötte atyját és négy öccsét. A mű Fülöpnek a pénz mindenhatóságát ünneplő monológjával indul. Ezután ötletes szolgálja, Sohonnai Peti segítségével sikerül biztos helyre rejtenie pénzét: a pénzes fazekat elássák, sőt egy hasonló, de homokkal teli edényt is a földbe tesznek az előbbi közéletben.

Az atya Fülöp pénzét akarja megszerezni, s a titokért cserébe nemességet ígér Petinek, aki — színleg — rá is áll az alkura. Az atya fő célja azonban Fülöp jó útra térítése, így Peti hűtlenségét elmondja, sőt — Fülöp elrejtése révén — bizonyítja is fiának. Nem sokkal ezután a fivérek — magánúton — meglelik a homokos fazekat, Fülöp pedig óriási színjáték közepette „döbben rá”, hogy nehezen megtakarított pénzeszkészét rablók ásták ki, s helyébe homokot csempészték.

Így Fülöp szinte teljesen megbizonyosodott Peti hűségéről, már csak egy próba van hátra: atyja szolgáljának, Messenionak öltözetében jelenik meg az atyjánál ki-

²⁰ L. a 4. sz. jegyzetet, valamint: De vera Christiana pietate...

²¹ Vö. Benkő Loránd 1960. 462.

²² Dugonics legteljesebb gyűjteményét használtam: Magyar Köz-mondások.

hallgatott találkán kincset ásni. A furfangos Peti nyomban felismeri gazdáját, ám erről mit sem szól, hanem — saját hűségéről papoló kísértetként — ijesztgeti, majd jól elnásópáolja Fülöpöt.

Fülöp ezután slatinai adószedő körútra indul. Fukarságát útközben egy koldusokat felvonultató rövid jelenet erősíti.

A IV. szakasz Fülöp távollétében játszódik: testvérei megtalálják a valódi pénzt, azonnal díszbe öltöznek, közben Fülöpöt elhagyják éhező és rongyos szolgálai, az egyik testvér, László pedig kísértetként riogatja Petit.

A visszatérő Fülöp először meg sem ismeri elegáns atyját és fivéreit, majd rosszat sejtve közelít pénzéhez, ő viszont nem ijed meg holmi kísértetektől: jól elveri Lászlót. Peti kétségbeesésében végső cseléhez, az — óvatos — öngyilkossági kísérlethez folyamodik, Fülöp azonban megbocsát neki, hiszen tudja, hogy ártatlan.

Az utolsó jelenetben az addig kizárólag a pénze elvesztésén kesergő Fülöp hirtelen megjavul: elfogadja atyja értékrendjét, szakít a fősvénységgel.

A fazék

E címet — *A bögre* analógiájára — magam adtam az itt közölt címnélküli darabnak.

A mű öt szakaszból áll; ez a korban igen elterjedt beosztás. A szakaszok több kinyílásra oszlanak (I. szakasz: három kinyílás; II.: 5; III.: 3; IV.: 4; V.: 5). A Dugonics-drámák szerkezeti felosztása, s különösen az egységek elnevezése meglehetősen esetleges: szinte minden darabjában különbözőképp jár el.

A cselekményből a szerzőnek az iskoladráma követelményeihez illően el kell hagynia a női szereplőket²³ és a szerelmi bonyodalmat, hangsúlyoznia kell viszont az erkölcsi tanulságot. E didaktikai célnak *A fazék* csak részben tesz eleget: az atya zsugori fiát szeretné ráébreszteni a fősvénység bűnös és hiábavaló voltára. A siker, melyet a *Summa* ígér, a mű végére teljes lesz: Szűkmarkú Fülöp önszántából *mindenekkel jó tévő* Fülöppé válik. E hirtelen és váratlan javulás a mű gyengéje, hiszen nincs kellően motiválva, ám ugyanez a tény teszi egyszersmind élvezetessé a darabot, mert míg az erkölcsnemesítő célzat békónak látszik az író számára, a darab folyamán mindezt mintha feledné, s szinte elkapja játékos kedve és heve.

Jól sikerültek mindenekelőtt az alakok. A főszereplő Szűkmarkú Fülöpnek sem beszélő neve, sem figurája nem eredeti, a kor színpadán és irodalmában szép számmal találni Zsugorit, Szűkmarkosít stb. Ezért ő nem árnyalt marad, jóllehet alakjában éppen az ismert típus-jelleg a fontos. Fülöp öccsei — bár nem egyénítettek — élettel teli ifjoncok, jeleneteikben a kórusszerűség dominál (sorjázó panaszai, kívánságai, majd örömeik). Így annak sincs jelentősége, hogy míg Petit együtt rémisztgetik, csak László (Szántó) mond szöveget. Hasonló kórusjellege van a Fülöp kapzsiságára panaszkodó, majd elinaló szolgál jelenetének is, melyet Dugonics a szokásosnál is jobban telitűzdelt népi szólásokkal és közmondásokkal.

Az atya kezdetben nem olyan, amilyennek a *Summa* ígéri, sőt valóságos pénzsóvárként áll elébünk, nem retten vissza a hízelkedéstől, a hazudozástól, a felelőtlen ígéretésektől sem. Ezt a túl sötét képet talán az teheti derűsebbé, hogy partnere-ellenfele — Sohonnai Peti — nem molière-i szolgálifigura, talpraesettsége Dugonics számára nem — vagy alig — erény. Peti tehát inkább eszes, mint hűséges, talpraesettségre,

²³ Kivétel *Az ikrek*, amelynek mindkét változatában meghagyta Menaechmus feleségének szerepét.

borotvaéles eszére a köpönyegforgatáshoz van szüksége. Legfontosabb vonása a számitás; alakja nem idegen Plautustól, talán a *Mostellaria* Traniojához áll legközelebb.

Fegyverneki nemességgel kábítja Petit, aki — józanul — pecsétet írást kér; az efféle jelenet is több Plautus-műből ismerős (ott a szolgálknak általában szabadságot ígérnek uraik). Itt azonban az ígéletben kételkedésről nem tudjuk, ki felé vág: vajon Peti bizalmatlansága indokolt-e avagy alaptalan, márpedig a Fegyvernekiről alkotott ítéletünk ettől függ. Talán arról lehet szó, hogy a megvalósulás eltért a szerzői szándéktól. Azaz: Peti a tervnél rokonszevesebb, az atya pedig egy árnyalattal negatívabb lett. Az eredeti tervet érhetjük tetten a névválasztásban is: a Sohonnai név önmagában is a semmirekellő szolgát jellemzi, a kor ismeretében pedig valószínű, hogy Fegyverneki a nemesi virtust megőrző (feltehetően hangsúlyozottan vidéki) magyar nemes ideálja (a szerző szándéka szerint).

Fegyverneki szolgája, Messenio halvány figura marad, csupán nevét örökölte egy másik Plautus-darabból, *Az ikrekből*.

Az iskoladrámák szerzői szívesen írtak vers- vagy kórusbetétet, amely színesítette a darabot, egyszeres mind összegezte-kiemelte az erkölcsi tanulságot. Dugonics is többször alkalmazta e megoldást iskoladrámáiban, megfigyelhető azonban egy szembevető különbség: két — legkorábbinak ismert — darabjában²⁴ verselésében is gondosan megformált, fontos dramaturgiai pontokon felhangzó, gondolatgazdag verseket találunk.²⁵ Plautus-átdolgozásai közül ugyanakkor a két *Menaechmiben* nincs versbetét, *A fazékban* ugyan van egy, de jellegtelen és súlytalan. A második szakasz negyedik kinyílásában tizenhat meglehetősen gyenge verssorban örvendeznek a fivérek a talált pénzen. E kórus nem erkölcsi példázat, sőt bizonyos etikai zavar is kitetszik belőle: nincs eldöntve, hogy a más pénzének gondtalan elherdálásakor melyik a hangsúlyos: a pénzgyűjtő fáradtságos munkája („Más azért fáradozott”) vagy megvetendő fősvénysége („Tsigá gyanánt 'Zugorgott”).

A darab olykor buffo-elemeket is fölvonultat. Ilyen mindjárt a többszörös kíséret-jelenet (melynek ötlete esetleg a *Mostellariából* — vagy abból is — származik), leginkább a Messenio ruhájában érkező Fülöp alapos elpáholása. Egyébként e rész Petit valamennyi szereplő fölé emeli. Hasonlóan harsány, ugyanakkor betét-jellegű Peti és a szamarát kereső süket Kopasz „párbeszéde”.

A komédia cselekménye igen fordulatos, gyorsan pereg, ami avatott íróra vall, hiszen a fazék-pénz soványka bonyodalom. A színpadon leggyakoribb a sürgés-forrás és az izgatottság, mely utóbbi nyilván átragadt a nézőseregére is. Így a pénz elrejtése előtt illetve közben nem elég a Petit noszogató Fülöp kapkodása, sorra jönnek a hivatlan látogatók is, akiket mind el kell küldeni. A homokpénz megtalálása-kor szomorúságot, majd a homok láttán ájulást színlelő Fülöp ügyes rendező: óriási izgalmat és vihart kavart maga körül, ez pedig igazán hasznára válik a színdarabnak.

Önmagában is fontos kérdés a fazék-pénz mint bonyodalom helye a dráma struktúrájában. A be-kiadás az I—II. szakaszban lezajlik, márpedig ez az „öröklött” téma, Dugonicsnak tehát ettől fogva saját leleményére van szüksége. Fülöp a mű geometriai közepén (III. szakasz második kinyílás) eltűnik adószedő körútra, de alakja továbbra is a centrumban marad. A szerző ekkor lendül bele igazán a bohóctréfába. Az addig sem lassú íram felgyorsul, a féktelen komédiázás egyre gondtalanabb, a didaktikus erkölcsnemesítő szándéknak nyoma sem marad. E IV—V. szakaszban vonul föl a legtöbb szereplő is, így a darab sajátos *tablószerűsége* is itt a leghangsúlyosabb: valahol erre vezet az út a magyar vígjáték születéséhez.

²⁴ L. a 20. jegyzetet

²⁵ A *De vera Christiane pietate...* remetéjének hosszú monológja Balassi-strófában íródott. Az *Egyiptomi József* egyik verse Horatius-óda magyarítása: *Demeter Júlia* 1986. 356—358.

A sorozatos kalamajka után visszatérő Fülöpnek nem marad más hátra, mint — néhány sorban! — a megjavulás és az általános öröm. Elhangzik az atya és a szerző kulcsfogalma, a mértékletesség, azaz: móddal és nem mód nélkül kell szeretni a pénzt.

A mű érdekessége

A magyarországi iskolai színjátszás ismerete nélkül nem érthető a magyar színház létrejötte. A szerzők felkutatásán és a drámaszövegek azonosításán, kiadásán túl hatalmas dramaturgiai és színháztechnikai anyagot is fel kell dolgoznia a kutatásnak; a teljes magyar színház történetét csak így születhet meg.

A Dugonics-életmű (a drámákon túl is) különös színfolt a XVIII. századi magyar művelődéstörténetben: sajátos mellékszál ez a magyar felvilágosodás fővonulata előtt és mellett, ám sikereivel, óriási népszerűségével (Etelka, Bátorai Mária, stb.) közönséget nevelt és növelt. Dugonics nagyon tudatos — pallérozó és szóra-koztató — szerző, aki közmondásgyűjteményével, matematika professzorként és íróként egyaránt a magyar tudomány és az igényes, tudományos magyar nyelv megteremtését készítette elő.

A szövegről

A darab egyetlen — ismert — kézirata a szegedi Somogyi-könyvtárban van, változatokról nem tudunk.

A szöveget betűhíven közlöm.

Az értelemzavaró hibákat és a nyilvánvaló elírásokat javítottam; a lapalji jegyzetekben közlöm az eredetit. Ugyanitt jelzem Dugonics javításait, törléseit is.

Dugonics gyakran jelzi a szaggatottságot, megszakításokat néhány vízszintes vonalkával: ezek helyett egységesen három pontot használtam.

Egységesítettem a szereplők nevét, de a javításokat mindenütt jeleztem. Dugonics soha nem írja ki a teljes nevet, hanem rövidítéseket alkalmaz: ezeket feloldottam.

A szövegi *I* és *J* között Dugonics nem tesz különbséget, a kisbetűk esetében azonban igen. E kisbetűs írásmód alapján döntöttem az *I* vagy *J* választásáról.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

EPhK — Egyetemes Philológiai Közlöny

It — Irodalomtörténet

ItK — Irodalomtörténeti Közlemények

OSzK — Országos Széchényi Könyvtár

IRODALOM

Alszeghy Zsolt

1911 Az erszény. EPhK 663—668.

1943 A trencsényi magyar jezsuitadramák forrásaihoz. It 11—14.

Benkő Loránd

1960 A magyar irodalmi írásbeliség a felvilágosodás korának első szakaszában. Bp.

Bitterbinder Miklós

1910 Adalékok a magyar színmű történetéhez. Itk 293—318.

Császár Elemér—Prónai Antal

1915 A kegyesrendiek magyarországi iskoláiban 1670—1778 között előadott drámák jegyzéke. Itk 115—122., 206—219.

Demeter Júlia

1986 Versek Dugonics András kéziratos drámáihoz. In.: Tanárképzés és tudomány. Bp. 349—363.

Diósi Géza

1939 Dugonics András ismeretlen kéziratgyűjteménye. In.: A kegyesrendiek vezetése alatt álló szegedi városi róm. kat. Dugonics András Gimnázium évkönyve 1938/39. Szeged, 39—45.

Kolozsvári János

1938 Magyar piarista iskoladrámák. Pécs

Lugosi Döme

1929 A piaristák szegedi színjátékai. Itk 216—224., 328—333.

Prónai Antal

1903 Dugonics András életrajza. Bp.

Tési Edit

1948 Plautus Magyarországon. Bp.

Kéziratok

DUGONICS András:

1. De vera christiana pietata... Szeged, 1762.
2. Exercitatio Comico — Academica Qua vitam, Resque Gestas Josephi Aegyptiaci. Szeged, 1762. Mindkettő a Piarista Rend Központi Levéltárában, Budapesten. Jelzetük: For. 8° fol. 77. V. 148.
3. Menekmus. Vác, 1766. OSzK Kézirattára Fol. Hung. 10.
4. Menekmus. Pest, 1807. OSzK Kézirattára Quart. Hung. 44.
5. Cím nélküli drámakézirat [A fázék] a szegedi Somogyi-könyvtár Dugonics-kolligátumában
6. Magyar Köz-mondások. egybe-szedte, rendre-osztotta, 's meg-világosította Dugonics András Királyi Oktató. 1800—1801. OSzK Kézirattára Quart. Hung. 258/1—III.

Summája e' Játéknak ez:

egy Néánder névő olasz országi fő ember, mint koros voltának, mind pediglen hazájának szokása ellen az ő fiát a' telhetetlen fősvénységtől idegeníteni és kegyes adakozásra tanítani igyekezet, végbe-is vette.

5

ELSŐ SZAKASZTBAN
ELSŐ KI-NYILÁS

A' Beszélgető személyek: Szűk markú Fülöp, Sohonnai Peti, ennek szolgálja, László, Györg, István.

- 10 keze 's lába légyen mindennek, attol fügjön minden, 's mindenek az által végezödgyenek... mert még hátomon házomat, 's kebelemben szobámat hordoztam, még tsak azt vizsgáltam, hogy hol füstölög a' konyha, még az átyám a' gazdaságát réám nem bizta, meg izzadásommal keresett ezüstöm és aranyom senki szemében nem tünt, mindenek szájában haszontalan hirü ember voltam, mindenektől el hagyattattam, még tsak az Urak kuktai se méltóztattak vélem bárátkozni és a' mit szégenlek ki mondani még az ebekis nem más házok sarkaira hanem réám emelték az úton a' lábokat, miolta pediglen az erszényem daga-
- 15

1—4. [A *Summa* áthúzza a margón.]

11. végezödgyenek

17—19. és ...lábokat [betoldva margón.]

- 20 dozik és jövedelmem naponként szaporodik, nem tsak valami koczi por emberek, hanem még az Urakis ezressen hányják az frantzia reverentiát, szegény sorsomban lat számra sem jutott az hizelkedésben, most már másávalis mérik, mindenik tsapia
- 25 hózzám a' levét, egy sints a'ki magát nálam ismértségbe be-nem furná, réám, nem mosologna, a' kedvetem nem keresné... az atyámnak pediglen miólta felre tette az gazdaságát, és az unalmas muskákkal tarsolkodik, ki koptattya küszöbét, ki gondol véle, ki tart tőle, egy lélek se... és ezt a' szerentset, boldogságot, és szeretetet szerzette néken egyedül tsak a' pénz,
- 30 mert én a' tudományokhoz annyit értek, mint a' tyúk a' takonyhoz... nagy ostobaság téhát vólna én tölem, ha erre a' drága kéntsre, boldogságomnak, bötsületemnek erős ószlopára gondom nem lenne, ha hosszú újaktól, és enyves kezétől nem védelmezném... Hallod-é Sohonnai Peter?
- 35 SOHONNAI PETI Mit parantsol az Ur?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hamar itt termettel.
SOHONNAI PETI Téhát meg etzer vissza megyek
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nem szükségés
SOHONNAI PETI Mit parantsol téhát az Ur?
- 40 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Túdod azt Peter, hogy miuta nálom szolgálsz, mindenkor bötsületessen ruháztalak.
SOHONNAI PETI Azért vagyok illy tzifra.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Béred kívül is gyakorta tsaptam tenyeredbe márjást.
SOHONNAI PETI Tsaptál biz a' hátamra darab fát.
- 45 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mindenkor Űri módra tartottalak
SOHONNAI PETI Azért rágom mindennap kutya módra a' tsontot
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mindenkor szerettelek, kedveltelek.
SOHONNAI PETI Mint a' ketske a' kest.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mert hív szolgál voltál mindenkor
- 50 SOHONNAI PETI Azis leszek mint holtig.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ném kételkedem benne, és úgyan ezért máj naponis, azt bizom réád, a'mit egy testvéremre bizni nem mernék... Peter kedves Peterem, látod-é ezt édénykét? ebben fekszik a' mi boldogságunk, ha ez markunkbol ki tsúszik, koldulás lesz dolgunk.
- 55 SOHONNAI PETI Talán igen sikos.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mód nélkül, mert arany és ezüst nyukszik benne.
SOHONNAI PETI Hó hó hó arany és ezüst nyukszik benne, bátorságos helyt kell ennek szerezni, ne talántán a Szent Kristóf imádsága föl ne ébressze.
- 60 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ennek batorságosabb helye nints a' föld gyomránál, azért téhát itt a' kapa, assuk le.
SOHONNAI PETI Hová?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP De vizsgáld meg előbb, ha nem leselkedik-é itt valaki?... okossan kell bánni evvel a' madárral, mert vajmi sok

26. áz

33. új (j)aktól

53. édényként [Értelem miatt jav.]

58. Sz. Kristóf imádsága [aláhúзва.]

- 65 madarász jár útánna, ha valamelyik meg szagullya eszbe sem
 mikor veszem, ki röpéti a' tenyeremből.
SOHONNAI PETI Egy lélek sints.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Noszsza lássunk hát hózzá, még valami kelletlen
 vendég itt nem terem.
- 70 SOHONNAI PETI Noszsza téhát rajta.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ne zörögj kérlek, tudod hogy a' haristis a' maga
 szaván fogják meg
SOHONNAI PETI Jaj valaki koczogattya az ajtót
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mondám úgy-é, húzd réád az ajtót... boldog Isten
- 75 mi kép adgyak én ezen ki, tsak tudnám kitsoda... az Eötsem
 iffiú ember ezt könnyű hállora keréttenni. Gyere be ki vagy hej
 jösönbe vissza, halla-é kend hej.
- LÁSZLÓ Kit kuriogat bátyám Uram.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Éppen most kereste valami Urnak szolgája Eötsem
- 80 Uramat és nem tudom mi végre?
LÁSZLÓ Utanna menek hát, tálán valami jó szerentse érkezet.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Meg lehet.
LÁSZLÓ Alázatos szolgája maradok bátyám Uramnak.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Kend szolgaja édes Eötsem Uram, tsak siessen utanna
- 85 tálán meg el éri, soha napján... ime melly könnyü az iffiú embert
 kelebczebe ejtteni.
SOHONNAI PETI Vallyon ki volt?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ej ne kerdezd azt Eötsem kizszzen vagy-é már?
SOHONNAI PETI Még ket únyit kell ásni
- 90 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nó Lássunk hát hózzá, de tsak frissen ám.
SOHONNAI PETI Nem hojag hogy föl fújjam, mindgyárt készszen lesz
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ismét zörget valaki?
SOHONNAI PETI Tálán a' László.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Alig ha nem erigy Peti erigy, adgy ki rajta, vigázz
- 95 kérlek ide ne jöjjenek
SOHONNAI PETI Azon leszék, hogy mint tighed meg iieszelek, mint pediglen
 aztot rea vegyem...de tsak koczogat ám, de maid pórul jársz...
 Bízávt ez alig ha nem németh, herain herain herain ...éppen az
 Urfiak után akartam indulni
- 100 EGYIK ÚRFI Mi végre?
SOHONNAI PETI Az a' rútfertelmes szomszid gyermeke, éppen most erre
 vitte az Urfiak matskáját.
EGYIK ÚRFI Lehetetlen, es talán azt a' tarkát.
SOHONNAI PETI Azt azt.
- 105 EGYIK ÚRFI Jaj legyünk utanna bátyám Uram, meglen el nem dugja a fer-
 telmes. édes tarka matskám, de sok elleségid vannak.

74—75. boldog Isten [aláhúzva.]

77. jösz⟨e [tintafolt miatt olvashatatlan.]

78. ⟨Halla é latod⟩ Kit

87. ime ⟨kel⟩

95. jöjjenek

100. [A szerepnév nincs kiírva.]

103. [A szerepnév nincs kiírva.]

105. [A szerepnév nincs kiírva.]

- SOHONNAI PETI Hej nem arra nem, hanem erre, fösti már az Uram a' gatyát, mondom nem arra, hanem erre ni, fogadgyanak szót, nem arra nem, hanem erre véte a' matskát, ugyan ostobák, alig
 110 hogy az Uramon rajta nem ütöttek
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hát el mentek már?
 SOHONNAI PETI El a' szó-fogadatlanok
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Úgy el iiettem, hid el Peti, mint ha két kasza közé esett volna a' nyakam.
- 115 SEHONNAI PETI Montam lesz gatyá festés, pedig eleget mutattam, hogy nem erre hanem arra mennének, de ostobák, mint a' szamarak, bizonyomra mondom, még a' Szarvaszoi Kováts se tudna nekik eszt koholni.
- 120 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hala Istennek hogy benne nem vesztettünk gyere Peti, minden kép el készítettem már a' vermet, tsak be kell fűdni, siessünk hogy valaki úton ne irjen, jól meg topodgyad.
 SOHONNAI PETI Jol jól, mint a' kaposztát.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jol léssen már.
- 125 SOHONNAI PETI Hala Istennek, ennekis vége van már, tsak meg ne tudgyák.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Szerelmes Sohonnai Petim, ime e' draga kéntsémet szakalodra bizom
 SOHONNAI PETI Bízvást.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Kérlek ugy vigáz réá, mint a Szemed világára
 SOHONNAI PETI Uram nints egész világon nálam jobb kotló tyuk, mert én
 130 10 esztendigis el ülhetek ez ilyen tojásen, ne fillyen az Ur meg ülöm én ezt, mint a' kotlós tyúk a' tojast.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ugy léssesz ember a' világ hatán... nékem most más foglatatosságim vannak, Isten hózzád édes pénzem, és édes
 135 Petim.
 SOHONNAI PETI Isten aldgya meg az Uratis.

MÁSODIK KI NYILÁS

- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hala légyen az Istennek, ván már egy fazék pénzem, de bár tíz fazékkal volna, és ha harmintzal volna, de megis jobb
 140 volna, ha 100 volna, bezzeg ha 1000 volna, gazdag ember vólnék, de meg gazdagabb, ha 4000 ezerrel lenne, ha Mathusalem esztendeit elérném, a' mint reménlemis tsak meg töltennék pénzzel 4000 fazékat.
- FEGYVERNEKI SÁNDOR Jó napot édes fiam, talán mostis pénzel álmodozol.

107. ellenségid

116. menné(k)nek

117. <Slatinai> Szarvaszoi [a *Slatinai* szó előtti+jelzi, hogy a margóra írt szó: Szarvaszói ide helyezendő. Slatinai aláhúzva.]

119. Hala Istennek [aláhúzva.]

122. min(d)t

124. Hala Istennek [aláhúzva.]

133. édem

137. Hala légyen az Istennek [aláhúzva.]

- 145 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Ébren vagyok átyám, hallod-é Messenio, hozz széket.
 MESSENIÓ Mindgyárt Uram mindgyárt.
 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Ül-le átyám Uram, ugyis nehezen állasz.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ül-le te is kedves fiam, mert hosszas beszédem
 van véled.
- 150 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Boldog Isten tsak pénz ne légyen a beszédnek vége.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Mi ne legyen a beszédnek vége?
 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Verés.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Eszem agába sints a' verés... iffiantan nem
 vertélek, öregségemre annál inkább semmi verés nélkül aka-
 rok én belőled valamit ki verni.
- 155 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Riá állok mindenre a' mi szegénységemtől ki telhe-
 tik.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Egy pénzedbe se kerül szerelmes fiam.
 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Hala Istennek... mondgya hát meg átyám, Uram
 had tuhassam.
- 160 FEGYVERNEKI SÁNDOR Meg mondom tsak a' másik füleden ki ne botsásd.
 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Távol légyen tőlem, mindenkor nagyra bötsültem
 az átyám intését.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Szerelmes gyermekem! tudod hogy egyik lábom
 a' koporsóban vagon.
- 165 SZŰKMARKÚ FÜLÖP De bár a' másík is ott vólna.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Tudod hogy fogytan fogynak oraim, és tálán a'
 máj napi nyugottal magamis el nyukszom, tudod azt is hogy hol-
 tom után te fogod az én nevemet hordozni, és rajtad marad meg
 emberek előtt az én emlékezetem, de szigenlenném, és koporsom-
 banis el pirulnék, ha mostani állapotodban meg maradván,
 halálom után az én képemet hordoznád mert egy ember sem
 vólna a' ki tigid látván erre a' küz-mondásra nem fakadná: a
 sas-keselyő hollofiat nemzet.
- 170 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Mire nézve mondhatnák en rólam ezt, iszen ember
 vagyok én a' világ hátán.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem egyebre hanem a' te rút zobrakságodra
 nézve, most is nyughatatlánol éjjel's nappal hajhászod az aranyot.
 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Nem ók nélkül tselekszem én ezt, vajmi szép állat az
 arany.
- 180 FEGYVERNEKI SÁNDOR Szebb a' jó erkölts.
 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Mostani világban nem nézik kibem mitsoda erkölts
 vagon, hanem kinek mitsodás az erszénye, ... mindegy akár
 jó légyen valaki, akár rossz, tsak pénze légyen. — Nints bötsü-
 lete mostani időben a' lapos erszényű embernek, ha mindgyárt
 a 13 oskolát el végezteis ...hogy engem szeretnek és bötsülnek,
 a' fő emberek vélem barátkoznak, mások pedig údvarolnak,
 tulajdonyitom egyedül a' pénznek.

150. Boldog Isten [aláhúзва.]

158. <telik> kerül

159. Hala Istennek [aláhúзва.]

168 <is> magomis

- 190 FEGYVERNEKI SÁNDOR Hat semmit se tulajdonítasz atyádnak, nemzet-
ségednek és nemes vérednek.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ezeknekis valamit valamit, de tsak többet a' pénz-
nek... e' szerzet nékem jó nevet, sok jó-akarót, nemességet, bár
koldústól születtem volnais, tsak az erszényem koldulásra ne
szorullyon, nemes leszek.
- 195 FEGYVERNEKI SÁNDOR Az illetlen nemes embernek hamar el horják a
fazekasok a' nemes fundussát, eszbe se veszi, mikor parasztál
vállik, sikos jószág a' pénz, mint a' kigyó hirtelen ember kezéből
ki tsúszik... a' ki pénzben bizik, nád páltzára támoszkodik...
a jó erkölts, a' jamborság, és' a' tudomány még a' hálál kaszája
alá sints vetve.
- 200 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Maid osztán, ha elegendő jószágom leszen ezekre
adom magamat.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Van már annyi a' mennyivel holtig be érheted,
ha tsak telhetetlen erszényed nintsen.
- 205 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jaj mikor minden ereje, és szépsége e világnak pénz-
ben áll, ha pénz nem léssen, mellyik varga veszi fogai köze a'
bört, mellyik barbély pizmog az ember szakállával, mellyik
szüts szagollya a' tsávtát, mellyik mészárosné potsmolodik a'
patzallal, mellyik tsizmadia vajkál a' tsirizben, ingyen ki kaszál,
ki arat, ki vet ki szánt... ha pénz nem lesz oda lesz a' kereskedés,
oda a' társóság, egymáshoz valo szeretet 's.a'.t.
- 210 FEGYVERNEKI SÁNDOR Oda lesz kedves Fülöpöm a' harag tartás, irig-
ség, törvénytelenység, veszekedés, hadakozás, nyughatatlanság,
félelem, leselkedés, és minden rosz ki tisztul a' világból, de már
többet nem versenek véled, lássad édes fiam, fősvény életednek,
el röjtött pénzednek, mint veszed hasznát. Isten hozzád.
- 215 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Isten hírével.

HARMADIK KI NYILÁS

- 220 Szúkmarkú Fülöp, Sohonnai Peti
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ez alig ha meg nem szagolta a' pénzemet, ugyan tsu-
nya leselkedő öreg ember ez, odais be dugja az órrát, hova nem
köllennék, minden tselekedetemre vagy maga vigáz, vagy fiai
által vigáztott... De semmiképpen el nem feletkezhetem beszédé-
ről, lássad édes fiam fősvény életednek és el röjtött pénzednek,
225 mint veszed hasznát, tálán ki akarod ásní? De abba úgyan nem
kopik a' fogad, kapál kutya, nékedis lesz pénzed... Jöszte ki
Peti.
SOHONNAI PETI Kot, Kot, Kot, Kot, Kodál
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jöszte ki hamar Peti.

197. kezébol

201. elegendó; ezek

215. lassad

216. Isten hozzád [aláhúзва.]

217. Isten hírével [aláhúзва.]

- 230 SOHONNAI PETI Ij kotlos tyúk most a Peti.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Fogadgy szót mert.
 SOHONNAI PETI Mondgya meg hamar az Ur, mit akar mert el hidegszik a'
 tojás.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nem árt annak a' tojásnak a' hideg... Peti tálán
 235 te mondottál valamit a' pénz felöl az öregnek
 SOHONNAI PETI Én Uram én? egy kukkot se biz én!
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Tudgya már hol fekszik az arany
 SOHONNAI PETI Lehetetlen... úgyan jó visla lett volna belöle
 240 SZÚKMARKÚ FÜLÖP No jó, de most arról gondolkozzunk Peti, miképpen
 vakitsuk meg ezt a' vislát.
 SOHONNAI PETI Könnyen biz ezt, el érte már szegént a sok péntek, szárába
 szállot az esze... van é az Urnak éhez hasonló fazéka
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Vagyon.
 SOHONNAI PETI Hát zatskoi vannak-é?
 245 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Untig elig.
 SOHONNAI PETI Töltsünk meg téhát ennyihányot homokkal, petsetüllyük
 le, mintha pénz vólna benne, és a pénzes fazek helyére ássuk le.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hát a' pénzes fazékkal mi tévök legyünk.
 SOHONNAI PETI Azt meg más helyre vigyük.
 250 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Derkas tanátsat adtál Peti, megerdemled hogy posz-
 tóba varják a' fejedet.
 SOHONNAI PETI Ugy-e hogy nem ütötték tökkel az én fejemet.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nem úgyan... ne a' kults, vid végbe szándékokodat,
 szakalodra bizok mindeneket.
 255 SOHONNAI PETI Bizvást... meg láttya minden ember, le esik ma az öreg a'
 buborka fárol, mint Hajdon a' totok Királya a' fehér kant-
 záról.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Adna Isten, nagyon köszörülte már pénzemhez a'
 fogát, könnyű neki javaslanai a' bö kezúséget, mert ki ütött már
 260 az halál ház rajta azt se tudgya melly nap rantyák el alúla a'
 gyéként, de bezzeg annak nehez engedelmeskedni, a'ki most éli
 világát, mint a' Szükmarku Fülöp... tudgyuk azt régi köz mondás
 szerént, a'ki iffiantan a' maga pénzét el bitangollya, öregségere
 édegeny erszény körül egerész, tanátsossabb most lassanként a'
 265 pénzt gyűjtenni, öszve zsugorodni, szűken költenni, mintsem
 osztán végtére házonként kódulni, és más konyhaján kutya
 modra a' tanyérokot nyalogatni.

235. öregnek

236. én?

241. szárába; van(nak) é

258. Adna Isten [aláhúзва.]

260. nap (raj) rantyák

MÁSODIK SZAKASZTBAN
ELSŐ KI NYILÁS

- 270 Beszélgető személyek: László, Károly, Ignácz, Antal
LÁSZLÓ Mitsoda lagzi van itt?
ANTAL Boldog Isten! már ez a' sirást vigasságnak véli.
LÁSZLÓ Tik vagytok kedves Eötseim.
KÁROLY Mink vagyunk nem Eötseid, hanem rabiaid.
- 275 LÁSZLÓ Mi ókbol fakatz ezekre?
ANTAL Még kerdezi mintha nem tudna.
LÁSZLÓ Igazan mondom nem tudom, mert én titeket mint Eötseimet mindenkor szerettelek.
ANTAL Azértj árunk illy rongossan.
- 280 KÁROLY Azért koplalunk örökké, mint a' koldus kutyái
IGNÁTZ Ezek azt vélik hogy Szűkmarkú Fülöp bátyámmal beszélgetnek.
LÁSZLÓ Tekéntsetek réám kedves Eötseim.
ANTAL Ki fitzamodnék a' szemúnk világa
IGNÁTZ Ne félletek, nem fitzamodik ki
- 285 KÁROLY Leg alább meg botlannék, és könyhullajtásokat ütne ki szemeinkből.
LÁSZLÓ Hagy békét ezeknek, tekénts réám én vagyok szenvedő társod László
ANTAL Ó kedves bátyám meg botsáss azt véltük, hogy avvaI a' Szűkmarkú Fülöp bátyánkal beszélgetünk, mert már testem lelkem meg únta azó zobrásagát.
- 290 KÁROLY En ugyan tovább lábo kaptzája nem leszek, hanem ki veszem átyámtól örökségemet, és itt hagyom azt a' zsugorgot a' fa képnél... ki látta, hogy egy fő nemes ember gyermekei illetlen ruházatban járjanak
ANTAL Dolmányom, nadrágom, meg a' tsizmám is teli vagyok szellyő lakkal szégenlek vagy emberek eleibe-is menni.
- 295 IGNÁTZ En már van egy holnapja, miuta egy lépést a' háztol nem tettem, ...az egész világ ki nevet bennünket, két három esztendő előtt még az átyánk a gazdasághoz látott, selemben, bársonban nagy pompassán mint a' farkát terjegető páva jártunk, most a' miuta a' bátyánk a' gazdaságot üzi, a' szemeten se vennék fel a' ruhánkat.
- 300 LÁSZLÓ Meg mind türhető vólna ez szerelmes Eötsem, de az étel's ital ... van már két hete, miuta tsak a' száraz kenyeret rágjuk.
KÁROLY Biz igaz, nemis emlékezem mikor láttunk vólna fölt ételt az asztalunkon.
- 305 ANTAL Én már nemis tudom mire való a' kalány, megis mindenütt azt beszéllyi, hogy három tál ételt ád estvere is az asztalra.
IGNÁTZ Ebben úgyan ó nem füllent... mert az első tál étel a' kenyér, azis pedig olyan puha, mint a' keő, fehérségével pediglen a' tzigány

272. Boldog Isten [aláhúзва.]

281. Szűkmarku

286. szenvedo

294. Dolmányom, (regad) nadrágom

299. miuta

- 310 gyermekkel vetekedik, a' második tál étel a' veres hagyma, a'ki
ennek előtte három esztendővel ki tsirázot, vagy pediglen a'
szép gyenge friss taplós reték, harmadik tál étel a' só, és ebből,
ha bővebben veszünk, óly örömet láttya a' bátyánk, hogy mai
ki töri a' nyavala... az italrul pedig nints mit panaszolkodnunk,
315 mert az nem zavaros, nem savanyú, nem nyúlós, nem meszes,
nem anislogos hanem jó ízű, tiszta friss víz.
KÁROLY Ugyan hogy jűtt Ignatz eszedbe a' tréfa.
IGNATZ Miért?...iszen jobb a' nyomoruságot vig kedvel 's tréfával szen-
vedni, mintsem haszontalanul haraggal a'vagy búval magat
320 emésztenni.
LÁSZLÓ Mintha te jobb vólnál a' déákné vasznánál.
KÁROLY Azt ő nagyon jól mongya, mert mi akár süssük, akár főzzük magun-
kat, soha addig ki nem vergődünk a' nyomoruságbol, még a'
gazdaságot viseli a' bátyánk, ha tsak valamiképpen a' pénzre réá
325 nem akadunk.
ANTAL De miképpen akadhasunk réa a' pénzre, ez a' bőkkenyője.
KÁROLY Ebben én úgvan könnyen módot talállok... a' bátyám mi napában
Sohonnai Peti szolgáljával kapával iárt, allig ha a' pénzét le
nem ásta.
330 LÁSZLÓ Hól?
KÁROLY Nem meszsze ide.
ANTAL Mennyünk lássuk.
KÁROLY Nem bánom
IGNÁTZ Ej ha réa akadnánk bezzeg lenne a' szabónak dolga.
335 LÁSZLÓ Magamis adnék ezentől a' tsizmadianak munkát.
ANTAL Én meg új kalapot vennek magamnak.

MÁSODIK KI NYILÁS

Beszélgető Személyek: Fegyverneki Sándor, Sohonnai Peter.

- FEGYVERNEKI SÁNDOR Jób kezem mindenem kedves Sohonnai Peterem
340 SOHONNAI PETI Tsudalatos dolog, eddig semmire kellő tekergő fiát tsa-
bitto korhely vóltam, most már etzersmind jób kezéve, és min-
denéve lettem,
FEGYVERNEKI SÁNDOR Más vólt nékem akkor a' számban más pedig a'
szívemben.
345 SOHONNAI PETI A'mi a' szájában volt az Urnak azt hallottam, a'mi szívé-
ben most sem látom.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Bár láthatnád szívemet, maid örvendennél sze-
szerentseden.
SOHONNAI PETI Mi lehet ez?
350 FEGYVERNEKI SÁNDOR Nemessé teszlek kedves Peterem, és joszágomba
be szállítlak, ha
SOHONNAI PETI Jaj ha... nem volna jób madár a' disznónal, ha röpülni
tudna.

321. vasznánál

335. tsizmadianak (dolgot) munkát

338. Sandor

- 355 FEGYVERNEKI SÁNDOR Rajtad áll nem mint a' sörtésen a' rőpüles
 SOHONNAI PETI Vallon rajtam áll-e'?
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Raitad ugyan tsak...
 SOHONNAI PETI Igaz, tsak valaki jobatságtol meg mentsen, ármalist, hozzá tartozando nemes fundussal ajándékozzon, mingyárt kurias Nemesember leszek.
- 360 FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem a' következik a' tsak után.
 SOHONNAI PETI Téhát mitsoda?
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Nemes ember lesz, tsak most járj akaratom szerint
- 365 SOHONNAI PETI Akarattya szerint járjak az Urnak, örömost meg tselekszem, miért ne... ez a' safrányos totok járása, akarattya szerint van-é az Urnak? Ez téntás seggü déákoknak járása, akarattya szerint van-é az Urnak? Ez kényes Damák járása, tetzik-é az Urnak?
- 370 FEGYVERNEKI SÁNDOR Mikor eszed van, ne tedd magadat szánszándékkal ostobának ... nem kívánom én azt, hogy te itt déákok vagy dámak modgyára sétálgass, más az én szándékom!
 SOHONNAI PETI Mi haszna ha nem tudom.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR A mint emléttem én tigid a szolgálat igájátol meg akarnálok mentenni
- 375 SOHONNAI PETI Ezt már hallottam
 FEGYVERNEKI SÁNDOR De én ezt pénz nélkül végbe nem véhetem
 SOHONNAI PETI Eztis könnyen el hiszem, mert vajmi soknak meg kell előbb kenni a' tenyerét.
- 380 FEGYVERNEKI SÁNDOR Meg kenyhetem könnyen, ha ki vallod, hová röjtötte el a' Szúkmarkú Fülöp Gazda a' pénzét... nem tutz szóllanni.
 SOHONNAI PETI Ebben a dologban néma vagyok.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Miért?
- 385 SOHONNAI PETI Mert halgatásra magamat köteleztem.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Elig eből... nem tudod azt, hogy gonosz az, a'ki a' más gonosztságot el titkollya.
 SOHONNAI PETI Én az Uram gonosztságot el nem titkolom, hanem tsak a' pénzét.
- 390 FEGYVERNEKI SÁNDOR Már a' szüntelen való pénz hájhászás, és fösvenység, nem gonosztság.
 SOHONNAI PETI Én azt nem vizsgálom.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR De bár vizsgálád, hogy láthatnád, melly egyenetlen úton Uraddal együtt jársz... azt gondolod tálán hogy a' fösvenység nem is vétek? de igenis nagy vétek, mert körülötte fórog szüntelen a' sok hamisság, álnokság, törvénytelenység, praktika, mint a sűröseges zaj, ezeket küldi lesbe, lesből nyereségre... ne keverd kérlek, kész akartva illy sok gonosztságba magadat, hanem vald meg inkább a'mire kérlek.

362. lesz

362—363. szérent

364. őromest

371. szándékom?

- 400 SOHONNAI PETI Nagyobb bünbe kevernem magamot, ha Úramhoz való
hivségemet meg szegném.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Ez tsak kópasz mentség... gonoszban hivnek
lenni, leg nagyobb hivtelenség, hiv leszesz Peter, ha hozzám
hivtelen nem lesz, mond meg kérlek, a' mit tóled kívánok, meg
látod, én a' mit ígértem meg adom.
- 405 SOHONNAI PETI Jaj sokat ígérnek az Urak de keveset adnak.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Meg adgyák, ha ígéreteket írással erőséttik.
SOHONNAI PETI Ád-é hát írást ígérretiről.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Ezentől, tsak vezesz éngemet a' pénzés fazékra
SOHONNAI PETI Ah nem úgy, hanem adgyon előbb az Ur írást ígérretiről,
410 ne tálántan jegre vezessen engemet.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem bánom, Erigy hát te előre kézéts kapát, én
addig a' szándékomat papirosra fel-jedtzem.
SOHONNAI PETI Jól lesz... hála Istennek Nemes ember vagyok már.

HARMADIK KINYILÁS

- 415 Beszélgető Személyek: Fegyvernekisándor Szűkmarkúfülöp Sohonnai Peter,
és Messenio.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Tsak jól mongyák azt kötve higy komának...
azt vélte már a' fiam, hogy senki kedvéért maga hitét a Peter
szolgálja meg nem szegi, hogy annál már meg áll a' titok, és ime
420 melly könnyen egy ígéretert tovább bótsátotta, de jól esett. Hal-
lod-e Messenio
MESSENIÓ Hallom Uram hallom mit tetzik parantsolni
FEGYVERNEKI SÁNDOR Hid ide ezentől a' Szűkmarkú Fülöp fiamat.
MESSENIÓ Előbb vissza jövök, hogy sem vélné az Ur.
425 FEGYVERNEKI SÁNDOR De véle együt ám
MESSENIÓ Ugy ugy.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Tálán ha ezt a' történetet elő beszélem néki,
magához tér, fősvényiséget el hadgya, és ez után többet fog attyá-
nak és ötseinekis hinni, mint sem szolgáljának, de bár nyakát szeg-
430 hetném fősvényiségének... el unta már testem lelkem halgatni a'
több faimnak ő ellene való panaszolkodasit.
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Eljöttem már átyám Uram parantsolattya szerént.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Ó kedves gyermekem
SZŰKMARKÚ FÜLÖP No mi lótte ismét ezt az őreget, mit fohászcodik
435 átyám Uram?
FEGYVERNERI SÁNDOR Ki ne fohászcodnék, mikor többet hiszesz szol-
gádnak, mint sem atyádnak a' vagy ötseidnek.
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Miben?
FEGYVERNEKI SÁNDOR Mindenben...most is Sohonnai Peter szolgáldra
440 biztad a' pénzedet, mintha már annál jobban meg állona a'
titok mintsem nálunk.

407. ígérretiről

434. az (gyermeket) őreget

440. mintha(l)

404. koszörültem

- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mitsoda pénzemet?
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Mintha nem tudnád, a'mellyet egy két nap előtt
 a Peterrel földbe leástál.
- 445 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mit beszél átyám Úram? se hírem se tanátsom benne,
 de bár a' piacra vólna elegendő pénzem.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Tagadod? Hát ha ide hivatom a' Petert.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Bizvást.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Eregy Messenio, hid a' Sohonnai Petert... te
 450 azonban vond meg itt magadat, és innét halgatodzál, maid meg
 tapasztalod, melly hiv légyen hozzád a Sohonnai Peter... de
 kukkot se szól ám.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Megse modtzanok.
 SOHONNAI PETI Alázatos szolgája az Úrnak.
- 455 FEGYVERNEKI SÁNDOR Isten hozott kedves Peterem, el mehetz már
 te Messenio, mert különyös beszédem van a' Peterrel, jöszte kö-
 zelebb kedvesem.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ni ni mely álnokul tsalogattya szegént a' lépre
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ime fel tettem már édes Peterem a' szándékomat
 460 a Papirosra.
 SOHONNAI PETI De nem halgatodtzik-é itt valaki?
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Egy lélek se.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mitsoda tzifrán tud hazudni.
 SOHONNAI PETI En is meg köszörültem már a' kapát a' pénz ásásra.
- 465 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jaj átkozott.
 SOHONNAI PETI El mehetünk már, ha tetzik.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Tálán tanátsossabb volna estve felé menni.
 SOHONNAI PETI Alig ha nem, mert a' Zsugorgó Úram nappal jobbára ott
 istrásál.
- 470 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Várj fertelmes várj, maid meg tanitlak.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Hól van tehát az a' pénz?
 SOHONNAI PETI Itt mingyárt a fal mellet.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jaj hová legyek.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Téhát nem meszsze van?
- 475 SOHONNAI PETI Nem... alig hat lépésnyire
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Réájok ütök, nem álhatom már.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Noha tsak légy készszen, maid este felé, vagy
 magam el megyek, vagy Messeniot helletem el küldöm.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Éppen bizon ébre bizták a' szalonnát
 480 FEGYVERNEKI SÁNDOR És en addig pötsöttelis meg erősitem igéretemet.
 SOHONNAI PETI Jol lesz tsak sokára nem halaszszuk a' dolgot, addig él-
 jünk az alkalmatossággal, meglén kezünkben vagyon a' pénz.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Aha gaz ember, hogy ezelőtt húsz esztendővel meg
 nem tuttal gebedni... oh
- 485 FEGYVERNEKI SÁNDOR Hová hová
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Botsásson el átyám Úram, vegére járok ma életé-
 nek, ha mindgyárt Jupiter kebelébe rejti -is el magát.

469. istr(á)sál

476. álható(k)m

486—487. életének

489. Személyelek

NEGYEDIK KINYILAS

490 Beszélgető Személyek: Fegyverneki Sándor, Szűkmarku Fülöp, László Károly
Antal és Ignátz.

CANTIO

I^{us}

495 Szerentses a' mi sorsunk
Pénzes edényt táláltunk
Azért téhát örüllyünk
'S minnyaján örvendezzünk

2us

500 A rongbol ki költöztünk
És selembe öltöztünk
Van miből füzessünk
'S magunknak vehessünk

3us

505 Igyunk, együnk, tántzullyunk
Többet már ne koplallunk
El tűnt szegétségünk
Pénzre nintsen szükségünk

4us

510 Senkivel ne gondullyunk,
Vendégséget inditsunk,
Más azért fáradozott
Tsiga gyanánt 'Zugorgott.

515 SZÚKMARKÚ FÜLÖP No oda vagyok én, ezek minden bizonyal a' pénzes
fazékamra akattak, jaj hova legyenek, oh ha ki ragadhatnam kezek-
ből... De tálán a' homokos fazék, allig ha nem, hát ha nem az...
de tálán az, jaj búmban már nem tudok hova lenni, mint a'
tökbe esett egér... azért is meg vizsgálom... no réá akattak ezek a'
homok pénzre ... ni hogy örülnek az esze veszettek a' homoknak,
mint a' koldús az új garasnak... van most alkalmatosságod Szűk-
520 markú Fülöp, réá veheted az atyádat ötseiddel együtt, ha tutz
eszeddél élni... maid ha eszbe veszik a' homokat, magamat szo-
morúvá teszem, mintha valóságossan el lopták volna a' pénzemet,
úgy gondolom, ez jó fortély lesz.

FEGYVERNEKI SÁNDOR Fiaim tálán annak a' kaposztás fazéknak örül-
tök

525 LÁSZLÓ Mink kéntsnek, nem kaposztás fazéknak örülünk

FEGYVERNEKI SÁNDOR Kéntsnek?

KÁROLY Annak ugyan.

FEGYVERNEKI SÁNDOR Lássuk, de ide senki enyves kezzel ne nyullon...
ejnye de kövér malatzok.

530 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Örvendek rajta, hogy idegeny kezhez nem jútott a'
pénzem.

IGNÁTZ Hat kegyelmed malatzai ezek?

SZÚKMARKÚ FÜLÖP Kérlek ne szomoríts.

- 535 FEGYVERNEKI SÁNDOR Oh oh, ha nem idegenye egyarányosan téhát
magunk között oszszuk el... réá állasz-é Fülöp?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Réá
FEGYVERNEKI SÁNDOR Meg vannak-é a' zatskók jegyezve?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Meg, a mellyen A bötü vagyon, körmöczi arany
540 van benne, a' mellyen B Holándus arany, a' mellyen C két forén-
tos tallérok, a' mellyen D húsz karaitzáros, a' mellyen E petákok,
a' mellyen pedigen F fel foréntosok.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Jól vagyon. Szerentse kerekére téhát bizzuk a
dolgot, a'ki szembe kötve mitsodás zatskot felemel, elégedjék
meg véle, kezd-el te fiam, ugyis a' te keresményed.
545 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Átyám Uram légyen az első, én leszek a' második
FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem bánom, kössétek bé hát a szememet...
no hól hát a' fazék?
KÁROLY Itt.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP De senki jelt ne adgyon.
550 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ignátz a' te szerentsedre... mitsoda bötü vagyon
rajta.
IGNÁTZ B.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Elig szerentses voltam, hát ezek tsupa Holandus
Aranyok, tied lesz ez Ignátz
555 IGNÁTZ Álázatossan köszönöm.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Erigy már te fiam.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Valaki más zatskót a' kezembe ne tolylon.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Távol légyen ez a' tsalárdság töletek fiaim.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mitsoda bötüre akattam
560 ANTAL Effre.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Effre? már nálom az egyik nyomoruság a' másikat
nyomozza, ... jaj nékem egy sárga Garas sints itt.
LÁSZLÓ Tálán nékem jobban szólgál a' szerentse... bár tsak az A' bötüt húz-
nám ki.
565 IGNÁTZ Úgyan az.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Oda vagyok, oda vagyok
KÁROLY Jaj meg iet a' bátyánk, tálán valami fekete kutyát látot a' zatskoba
ülni
FEGYVERNEKI SÁNDOR Hamar hamar etzetet... mi lött édes fiam, mi
570 lött
ANTAL Mi talalta kedet illy hirtelen édes bátyám Uram
KÁROLY Az órrát húzd néki által az órrát
IGNÁTZ Itt az etzet
LÁSZLÓ Én pedig ólajt hóztam
575 FEGYVERNEKI SÁNDOR Kennyed te meg László a' homloka szegletit
ólajjal.
IGNÁTZ Maidén meg a' fülébe kiáltozok, bátyám Úram bátyám Úram.
KÁROLY Jol van, nyujtozik már.
IGNÁTZ De már lelegzetetis vesz

535. oszszük

546. (Kössétek) Nem bánom

- 580 FEGYVERNEKI SÁNDOR Segétsük, segítsük: emelkedik már, hol vóltál szerelmes fiam
IGNÁTZ Tálán nemis tud bátyám Uram szóllanni.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jaj kedves átyám Uram oda van a' pénz.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Hogy volna oda, iszen itt van
- 585 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jaj homok van abba... nints abba egy füllér-is.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Iszen te ide pénzt tettél, miképpen vált volna az illy hirtelen homokká.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP 'S miképpen vált? ki vettik belöle a pénzt, és homokot töltöttek helyébe... tsak vegyünk már tarisznyát hatunkra, és házonként koldulgassunk... meg attak bizon nekünk.
- 590 FEGYVERNEKI SÁNDOR Tálán a' többébe pénz leszen.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP De a'ki az egyiket ki üresétette, a' többére is volt annak gondgya.
LÁSZLÓ Nézzük meg tsak, tálán valamire akadunk... jaj homok van biz ebbe.
- 595 IGNÁTZ Jaj héjába folt erre az én nyálom.
KÁROLY Ejnye de héjában fáradoztunk
ANTAL Az enyimben ólom van
KÁROLY De tálán ezüst... ólom biz-e'.
ANTAL Egyikbe sints ebbe semmi-is.
- 600 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ez minden bizonnyal a' Sohonnai Peti mestersége
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nó nints annál hívebb szolgál a' világ hátan.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Ki tetzik melly hiv légyen, a'ki olly könnyen ki böffenti a réá bizott titkot.
- 605 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Biz igaz, allig ha nem ő mestere ennek a' tsalardság-nak, de azertis ezentül útánno leszek, ha bünös bünös, jó vasára lesz ma a' hóhérnak.
KÁROLY Én-is el megyek bátyám Úrammal
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Te véled Eötsem semmire se mehetnék... hanem kérem szeretettel bátyám Uramot, és titeket-is kedves Eötseim hogy erről a' történetről a' városban senkinek se szóllatok egy szót-is, ha ebben szómat fogadgyatok, tálán hamarébb úton érem a' tolvajt.
- 610 ANTAL De hogy szollunk senkinekis, iszen az egész világ ki nevetne bennünket, tsak légyen utánno bátyám Uram.
- 615 FEGYVERNEKI SÁNDOR Hózzátok bé azt a' fazékat, máskor osztán jobb pénzre akadgyatok.
KÁROLY Végyük bé téhát, jól lesz leg alább káposztát benne főzni.
IGNÁTZ Elig fazékunk van nekünk, de mi haszna, ha nints mit benne főzni.

ÖTÖDIK KI-NYILÁS

- 620 Beszélgető Személyek: Szükmarku Fülöp és Messenio.

589. töltöttek
598. biz-e' (?).
613. bennünket
620. Szük marku

- 625 **SZŰKMARKÚ FÜLÖP** Bezzeg a' felig el-nyelt malatztot ki okattattam vélek...
tsak jó az ókos ember a' háznál ...már minden bizonyal fel
hájháztak volna azok a' tatskók a' pénzemet, ha tsak eszemmel
nem tuttam volna élni, de leg jóbban azon az avas szalonnán
tsudálkozom, meg az is a' pénzről szorgalmatoskodik, pedig
minek néki, iszen koporsóban van már az egyik lába, lesz meg
néki annyi, a'menyivel a' másik világon a Charon névü revészt
ki füzetheti. ...éppen jókor jösz Messenio.
- 630 **MESSENIO** Örvendek rajta
ŰKMARKÚ FÜLÖP Vesd le a' mentedet
MESSENIO Miert? tálán valamit vétettem
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Semmit se... más ókra kívánom én ezt, ne addig
hordozd az enyimet... add ide a' sóvegedet-is, erigy most haza
átyám szolgálattyára.
- 635 **MESSENIO** Ij bizony sokat gondolsz atyáddal.
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Ezt akarja a Sohonnai Peterhéz pénzert küldenni
az átyám, maid én ennek személyében szolgámnak hozzáam való
hivségét meg próbálom, ha hivnek ötet tapasztalom lenni, nints
mitől feltsem a' pénzemet, ha pedig hivtelennek, el verem a'
640 házomtól a' gaz embert. Meg indulok már, engedgye Isten, hogy
szerentsessen.

HARMADIK SZAKASZTBAN ELSŐ KINYILÁS

- 645 **SOHONNAI PETI** Szegény fejem, meg nyugodhatol már, éleget fárottal, meg
erdemled a' nyugodalmat, találatl már módot, a'mellyel könnyen
kelebebe ejtheted az öreget, mert miúta annak a' kopor-
sóban valónak, a' Szakálomra bizott titkot ki fötsögtem, igazán
650 mondom, úgy volt dolgom, mint a' tormába esett féregnek,
búmban helyemet se találtam, de te is óstoba egy bizonytalan
igéretért ki kottyantottad a' réád bizott titkot, só tartó! de
semmi, a'mi meg történt, vissza nem lehet huzni, elig hogy akat-
tam oly módra, mellyel kasza alul ki vonyhatom a' nyakam...
655 az a' taplós retek azt véli, hogy estve felé a' Messenio szolgájával
ki ásom a' pénzt, és kezéhez kerétem, de abba úgyan nem kopik
a' foga... nem volna akkor otthon az én sútni valam, ha én a'
bizonyos szolgálatomat egy bizonytalan reménségert el hadgy-
nám, jobb nékem ma egy veréb, hogy sem hólnap egy túzok,
660 igéri ő úgyan, és irással-is erősétti, hogy illyen 's amollyan nemes
emberré tesz, de mind bórs az, a'mit a' kolmár ébe potyogat,
valamely tyúk sokat kodátsul, keveset tojik, az ember teszi a'
fogadást de éb a' ki meg tartya... még én e'mellett a' reménség

- 665 mellett pórul járhotnék, mind a' szolgálotbol ki kopnék, mind pediglen nemtelen ember maradnék ... de mit múlatozok eny-nyit, ezentől, itt terem a' pénzért, vagy az öreg, vagy a Messenio, ideje van már, hogy a' fartélyhoz hozzá fogjak, maid bujdosó lélekké teszem magamat, és a' pénzes fazek körül sétálgatok, tálán maid meg iedvén viszsza tér, ha pedig én felém fog jönni, úgy ki porozom evvel a' bóttal a' hátát, akár mellyik légyen az,
- 670 hogy szénte úgy füstöleg, de hitelessebb legyen a' dolgom, ezt a' fehér hatzukát réám vonyom, és evvel a' szép kis órral fel ékesíttem magamot... nó mitsoda ez?... nem mész föl... jaj mi találta az óromat... hól a' tükör hól a' tükör, iszen volt nékem egy redves tüköröm, hová lettél, jöszte ki hamar etzer ...úgyan hol vette magát ez a' hús krajtzáros úborka... szép vagy lelkem szép mint a' ki fordított húrka... de jól esett, éppen úgy is ilyen órra volt szükségem, jól lesz végtére-is Pilatus konyhájának... de jön már.
- 675 **SZÚKMARKÚ FÜLÖP** Ki mondanná hogy én Messenio nem vagyok? egy lélek se, maid próba kűre veszem a' Peter hivségét... Boldog Isten mi lehet ez, tálán a' másik átyám lelke, jaj haza jár... de mit keres a' pénzem mellet... nem a' bizá, nem volt annak illy nagy órra... iszen a' tzizmám van a' lábába... a Sohonnai Peter biz e', szeretem hogy így történt... Peti hallod-é Peti?... ne bolondskodgyál, nem vagyok én Szükmarku Fülöp. Messenio vagyok én, az Öreg Úr pénzért küldött... legyen eszed leg alább, iszen ismérlek, ástot-is hóztam magammal, gyere gyere, ássuk-ki.
- 680 **SOHONNAI PETI** Lódul akár ki vagy a' meg hóltakkal ne jádtzál.
- 685 **SZÚKMARKÚ FÜLÖP** Nem hóltál meg te, gyere Peti gyere mennyünk, mondom hogy Messenio vagyok.
- SOHONNAI PETI** Hát nem lódulsz, jertek-ki ti pókolbéli satányok, ragadgyátok el a' lelkét.
- 690 **SZÚKMARKÚ FÜLÖP** Jaj oda vagyok.
- SOHONNAI PETI** El szette vette már a' sátor fáját, bezzeg réá húztam az ébek harmiczadgyára a' Messenio képében a Szükmarkú Fülöpöt, de jól esett néki, hadgyon békét ezután az illyen veszedelmes próba künek, de már bizon semmi bajom sintsen, nem ketelkedik ő többet az én hivségemben, és hogy meg nagyobb hitem légyen nála, maid mingyárt el beszélem néki egy kis füllentéssel, mint jártam.
- 695
- 700

665. ezéntől

670. füstöleg

673. tükör

674. [bizonytalan az olvasat:] etzet [vagy] etzer

676. szép (ki) mint

MÁSODIK KINYÍLÁS

Beszélgető személyek: Sohonnai Peti Szűkmarkú Fülöp es Messenio

- 705 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Meg esett nékem a' dioseghi vásár, ugyan dérkassan ki pórozta a' hátomat, de semmi, elig, hogy nékem hiv szolgám vagyon... koránt se tselekette volna ő azt, ha tutta volna, ki légyen a' Messenio ruhája alatt. ...tudatlanságból tselekette, botsánatot erdemel.
- 710 SOHONNAI PETI De rég óta szóából szóába hajhaszom az Urat.
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Mi végre?
SOHONNAI PETI Nagy bajom vagyon az Őreg Úrral, és a Messenioval
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Nagy bajod van? miben?
SOHONNAI PETI Örökké tsalogattyák tőlem a' pénzes fazékat.
- 715 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Tálán meg is tsaltak már
SOHONNAI PETI Meg tsaltam biz én a' Messeniót
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Mi-képpen?
SOHONNAI Hózzám jött ásóval, és az Őreg Úr nevével, a' pénzes edényt kérte tőlem, biztatot-is hogy ilyen 's amollyan Ur lések, ha kézhéz adom a' pénzt... én elejnten könyörgöttem néki, hogy hadna békét, de mivel szót nem fogadott, én is elő fogtam a' bótomat, és annyit tsaptam a' hátara, hogy másnak-is adhatot költsön belőle... mit nézi az Ur a' botomat... mit tapogattya a' hátát, tálán nem tetzik az én tselekedetem.
- 720 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Nem a' Peti, nem hanem szánakodom a' Messenión.
SOHONNAI PETI Sóha se szánakodgyék az Ur a' gaz emberen, kárán tanul a' bólond hogy meri ő az ilyen bötsületes hiv szolgát próbálni, de bár jobban meg kóholtam volna, meg lelte a' mit kerest, a' mint látom, tsak nem tetzik az Úrnak, hogy a' Messeniot ugy el abrakoltam.
- 725 SZŰKMARKÚ FÜLÖP Söt inkább igen is tetzik, de más van a fejembe.
SOHONNAI PETI Mitsoda?
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Slatinára kell ma mennem adosságát szedni, a' Tsutora Ferentz tartozik 30 f. a' Kutya Peter 40, a' húbelebalás
- 730 15 tallérral, a' horihorgas Györg 25, a' huzivonyi János 15, a' káposztas miska pedig 43 forintal.
SOHONNAI PETI Bizon tsak lásson utánna az Ur, ez ilyen dolgot nem jó sokára hallasztanni.
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Jöszte ki Messenio egy szóra.
- 735 MESSENIÓ Kettőt-is szólhat az Ur
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Gyere vélem S l a t i n á r a
MESSENIÓ Nem bánom, de előbb töltsünk egy tsútora bort az útra
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Éppen bizony tsútora bórt, nagy meszsze van Slatina
- 740 MESSENIÓ Leg alább egy kis hidegh sültet végyünk magunkal
SZŰKMARKÚ FÜLÖP Ij metzenél te a' sültel, jó néked a' tök mag-is.

720. könyörgöttem

721. hadna(k) békét

741. [Dugonics kiemelése.] [Dugonics jegyzete a szöveg mellett:] est pagus in Marmatia

- MESSENIO Leg alább már téhát egy darab kenyeret végyünk magunkal
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Áhá éhes kutya, tsak ennél örökké, mint a' farkas...
 maid jó tartanak Slatinán az adóssak ...kedves Peterem tudod
 750 már, vigázz kérlek, hogy kárt ne vallak.
 SOHONNAI PETI Semmitől se féltse az Úr éjjel 's nappal mellette leszek.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Isten hozzád kedves Petim
 SOHONNAI PETI Szerentses útat kívánok az Úrnak.

HARMADIK KI NYÍLÁS

- 755 Beszélgető Személyek: Szükmarku Fülöp és Koldúsok.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Jaj koldúsok jönnek erre... áhá hogy nem tuttok
 otthon ülni... árbájt kútja majd lesz pénzed... mit kerestek itt?
 erszény apasztók!
 760 éppen bizon nékedis egy karajtzárt, énnék-is egyet, amannak is
 egyet, hat karajtzár, két garas, négy póltura, 10 kis pénz, egy
 holnapra-is elig az énnékem... hagy békét nem vagyok én sem
 ebeellentissimus, sem isputabilis, sem perillustris... adok már
 adok, tsak mennyetek-el melőlem, valaki a' zebembe ne nyullon,
 vigazz Messenio, netek.

765 NEGYEDIK SZAKASZTBAN ELSŐ KI NYILÁS

- Beszélgető Személyek: Fegyvernéki Sándor, László, Károly,
 Antal és Ignátz.
 770 FEGYVERNEKI SÁNDOR Én Istenem! hová legyek, a' fiam naprul napra
 jóbban szorittya a' markát öszve zugorodott már hogy senkivel
 köz ne legyen... se magával se mással jót nem tesz a' tenyesző gazdagság,
 tömöt kints, es minden fele bőség mellet Tantalus modgyara
 szükölködik, álma pénz, beszédgye pénz, gondolattya pénz,
 fohászzkodása pénz, egy szóval minden dolgának kellő közepe
 775 az egy pénz. ...félek és nagyon-is félek, ne tálántán fősvény éle-
 tével a' fiaim között zenebonát indítsion, és nékem öregségemre
 nyughatatlanságot szerezzen.
 ANTAL Boldogok vagyunk már átyám Uram
 IGNÁTZ Átyám Uram ugyan szerentsessek vagyunk
 780 LÁSZLÓ Ugyan jól szolgált ma nekünk a' Szerentse
 KÁROLY Ni ni atyám Uram mit hóznak.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Mit kurjogattok, tálán megint valami homok
 pénzre akattatok.

742. töltsunk

756. jonnek

757. keres⟨⟩ték [olvashatatlan betű áthúzva.]

770. márkát

771. köz⟨⟩ [olvashatatlan szó.]

- KÁROLY Nem homok pénzre átyám Uram nem, hanem valóságosra.
 785 FEGYVERNEKI SÁNDOR Támás vagyok én ebben!
 IGNÁTZ Ha nem hiszi átyám Uram, nézze meg... arany ez nem homok.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Had lássam... jó szerentsetek volt néktek ma
 fiaim.
 ANTAL Ebbe meg mind két forintos tallér vagyon
 790 FEGYVERNEKI SÁNDOR Had tapogassam... nints már min búsúllatok
 fiaim, hát a' többi zatskókban mi vagyon?
 LÁSZLÓ Kibe marjás, kibe peták, kibe pediglen fél forintosok.
 FEGYVERNERI SÁNDOR ... Nézzétek fiaim, mitsoda tsalárd róka az a'
 ti zugorgó bátyátok, mikép szénlette magát a' minapában el
 795 ájulni, mikép jajgatot, mikép búsult, mintha valóságossan el
 lópták volna a' pénzét... pedig merő hazuság volt, a'mint is
 most ki tetzik... tsak nem maradhat rejtekbe a' ravasság, útollá-
 ra-is füstöt vett az... várj ravasz róka várj, maid én tigated keleb-
 tzébe' kerétlek, hallod-é László, te őregebb vagy a' többénel,
 800 ókosabbnak-is kell lenned... töltsd előbb ki a' ladába, az után
 tömd meg a' zatskót, és vidd vissza a' fazékat az előbbeni helyére.
 ANTAL Jaj nékem rosz a' kalapom, vegyen újat az átyám Úram
 IGNÁTZ Nékem rongos a' dolmányom
 KÁROLY Nékem pediglen övem nintsen
 805 LÁSZLÓ Én szégenlek ebben a' ruhában járni, tsináltossan most átyám Uram,
 iszen, most vagyon pénze.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ne félletek fiaim, meg ruházlak benneteket böt-
 sületessen... menny el ósztán ezek után László a' bótha, és ru-
 házd fel őtseidet magaddal együtt tetétől fogva talpig, én maid
 810 ezüst kardokrol szorgalmatoskodom.
 MINNYAJÁN Alázatossan köszönnyük atyám Uramnak hózzánk való jó
 akarattyát.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Lassan járjatok, ne zőrögjeteK, ne tálántán a
 Sohonnai Peti eszbe vegye a' történetet.

815 MÁSODIK KINYILÁS

Beszélgető Személyek: János, Györg, Miska Szólgák.

- JÁNOS Ótseim hallottam mindenkor, hogy az öreg szólgának, és az ag kútyá-
 nak egy a' füzetése, a'mit iszen most magamon tapasztalok...
 820 mert mivel már nem dolgozhatom úgy, a'mint affiantan dolgoz-
 tam tsak kenyér héjjal, és némelly ünnepekben szároz kenyérrel
 tartanak, mint az ag ebet.
 MISKA Én meg dolgozom mint az őkór, és meg sints egy tsóppel-is jobb tar-
 tásom, iszen mikor a Szükmarku Fülöphöz szegöttem, kóvér
 825 voltam, mint a' disznó, most már a' száraz kenyértől, tsak a'
 tsontom 's bőröm vagyon.

785. ebben?

801. zatskót, (valamivel), és ; fa-fazékat

816. Györg

823. Fulophöz

- GYÖRG Soha se láttom olly zugorgo embert, mint a' mi gázdánk, eb szijal kötött erszénye van annak, bizonyomra mondom, egy zab szeméért a ló seggébe bújna, de követem kegyelmetek bötsületes személyét, és azt a' kenyeret, a' melly a' tarisznýámba vagyon.
- 830 JÁNOS Hazugság nélkül mondhattuk azt, hogy az ökreinknek jobb dolga légyen mint sem nekünk, azok leg alább háromszor esznek, és nyúkszanak napjában, mint étzaka se nyukhatunk, akkoris tollat fosztanni hajtanak, nappal pediglen szüntelen az eke szarva körül forgolodunk.
- 835 GYÖRG De ha lehetne egy nap az egész világ földit fel szántotna vélünk, megis ha néha kenyeret szegünk, úgy néz réánk mintha átyát ányát megöltük volna, ha pediglen maga szeg, óllyan nagy darabokat szeg, mint a' leg szárnya.
- 840 MISKA Más Urnál mikor szölgáltam, Karátson napján, új esztendő napján, és valahánszor bötsületes munkát tettem, leg alább reggel egy kis pálinkát, délbe pediglen egy póhár bört nyújtottak, itt ma holnap, a' sok viztől nád terem az óromba.
- 845 GYÖRG Jaj másnál mikor szölgáltam, leg alább vasárnapon húst ettem, de itt, ha tsak borjú, liba, tyúk, vagy valami más állat meg nem döglük, soha se látok én húst... pedig volna nékem töltöt galambra is etyepetyém... volna bizon, de bár valamikor a' czap húsból egyet ehelném hasammal.
- 850 JÁNOS Hágyán volna a' hús, tsak esztendő tát leg alább egytzer ádnának valami jó föltet, ád ő úgyan ád sátoros ünnepekben köles kását, de mi haszna, ha nints köszönet benne.
- MISKA Jól mongya kend ápám Úram, iszen egész esztendő által se költ réánk fel fönt szalonnát
- 855 GYÖRG De hogy költ, ki lölni akkor azt a zobrákot a' hideg, mikor a' konyhán szalonnát látna.
- 855 JÁNOS De mit töltjük itt-haszontalanul az idöt panaszolkodással, mennyünk a' hóvá indultunk, mert ha úton ér bennünket a' gazdánk, minden bizonyal lapitzkás tántzot járunk a' deresbe, hagyuk itt a' fősvény kutyát keressen magának más szölgát.
- 860 MISKA Ugy ám ha tálálna, ismérik már mindenüt a jó virágot, óllyan szölgát szeretne ő, a'ki semmit se ennék, ellenben pediglen éjjel 's nappal dolgoznék.
- GYÖRG Tsak vegyünk bizony bútsút töle, iszen már se szüröm se fővegem, sem botskorom, sem fehér rúhám nem jó, ma hónap óllyan leszek, mint a' mezételen egér.
- 865 JÁNOS Noszsza indullunk téhát, Isten hozzád Szúkmárkú Fülöp.
- MISKA Jo szerentsét édes Gazdám, nagy szemű búzád teremjen, mint a' mák, vastag légyen a' szalonnád, mint a' pillye szárnya, jó bórod, mint az etzet, jó egészséged mint a' mételes júhnak, fris is legyen kend mint a' tekenyős béka, kedves Gazdám.
- 870 GYÖRG Szarjon kánya, fosson varjú, édes Uram.

845. töltöt

852. szalonn(y)át

855. mennyü(k)nk vegyünk

HARMADIK KI NYILÁS

Beszélgető Személyek: Fegyvernéki Sándor, és Ignátz

FEGYVERNEKI SÁNDOR Mi végre jósz hozzáam kedves gyermekem?

875 IGNÁTZ Nem egyebert átyám Uram, hanem hogy ki nyilatkoztassam bátyám szándékát.

FEGYVERNEKI SÁNDOR No' mi lehet ez?

IGNÁTZ El ásták már a' homokat a' pénzes fazék helyére.

FEGYVERNEKI SÁNDOR Jó tették.

880 IGNÁTZ De hogy jobb fölta légyen fartélunknak, nem tudom mitsoda áll-ortza alatt Sohonnai Petitis izezgetni ákárják.

FEGYVERNEKI SÁNDOR Mi végre?

IGNÁTZ Ők magokkal így ókoskodnak, hogy az ördögöktől a' Sohonnai Peti bátyáncal együtt él-ejedvén, ha végtére réá akadnának a' homokos fazéokra, el hitetnék osztán magokkal, hogy a' pénzt nem egyebb, hanem valamely lélek ragatta volna el.

885 FEGYVERNEKI SÁNDOR Veszedelmes fortély ez kedves magzatom, emlékezél-é róla, mint jártak Angliában Angyal és ördög képe alatt tolvajkodó latrok?

IGNÁTZ Emlékezem jól, az akasztó fán felejtették őket.

890 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ettől ugyan én nem félek, hanem attól tartok, ne tálántán benneteket mostoha módra meg lohollon, ha eszbe veszi tsalárdságtokat.

IGNÁTZ De azt mondgyák ám a' bátyáim, hogy azokat az áll-ortza alatt lap-pango Anglusokat, nem azért húzták fel az akasztó-fára, hogy ördög a'vagy Angyal képe alatt tolvajkottak, hanem hogy eszkekkel nem tuttak élni,

FEGYVERNEKI SÁNDOR No' lássad bátyáddal együtt mire veted a' fejedet, alig ha tréfátoknak sirás nem lesz a' vége.

900 IGNÁTZ Lássák a' bátyáim mit tselekesznek, én ugyan ebben egy húron nem akarok pöndülni, nem szokot meg az én testem a' veréshez.

FEGYVERNEKI SÁNDOR Várj egy keveset Ignátz... én is el megyek véled, ha már bátyáid arra atták fejeiket, maid a' mennyiben lehet, tánátsomban őket segíttem.

NEGYEDIK KI NYILÁS

905 Beszélgető Személyek: Sohonnai Peter, Kopasz, Szántó

SOHONNAI PETI Mára mondotta az Uram, hogy vissza fog jönni... ha az adosságot ki nem szedhette, mord kedvü lesz, mint a' verembe esett farkas, ha pedig szerentsessen ki szedte, maid nem tud örö-mébe hóvá lenni, mint az egerrel játszó matska... de ákár szet-te ki, ákár nem, mihent bé lép, a' lesz az első kérdése, Peti mind van a' pénz... Hú bele balás lóvat ad Isten

910

KOPASZ Követem kegyelmedet valamibe meg botlottam

SOHONNAI PETI Honnét jösz és hóvá mégy barátom.

KOPASZ Iszen a' lónak négy lába van megis megbotlik.

879—880 áll-ortza <alla>; izezgetni

- 915 SOHONNAI PETI Nem azt kerdezemén, hány lába van a' lónak, hanem hon-
nét jösz bárátom
KOPASZ El veszet egy szamaram azt keresem,
SOHONNAI PETI Te is más malomban öllesz, azt kerdezem hónnét jösz,
tálán süket vagy.
- 920 KOPASZ Nem fekete volt Uram nem, hanem fakó, és vénhes is volt már
szegény pára.
SOHONNAI PETI Tálán te meg engemet bolódnak akarsz tartanni, felel a'
mire kerdezlek mert meg lohollak ma.
KOPASZ De hogy kénzottam Uram a szegény párát
- 925 SOHONNAI PETI No' meg kénozlak ma, tsak ne felel... hónnét jösz
KOPASZ Nagyot hallok Uram
SOHONNAI PETI Iszen elig nagyot kiáltottam már
KOPASZ Dugja bé az Úr óromat számat, és úgy kiáltson a' fülembé, majd
meg értem.
- 930 SOHONNAI PETI Jöszte ide... hónnét jösz?
KOPASZ Slatinárol.
SOHONNAI PETI Nem láttad a' Szűkmarkú Fülöpöt?
KOPASZ Slatinán ellettek Uram engem a' világra is.
SOHONNAI PETI Dérkassan feleltel Eötsem, igyál egyel a' magad terméséből,
- 935 nem láttod a' Szűkmarkú Fülöpöt.
KOPASZ Láttom Uram, itt a' város végén beszélget egy ember, azis Slatinárol
jön.
SOHONNAI PETI No az ugyan ezentől itt terem.
KOPASZ Hát kegyelmed nem látta az én szamaramot.
- 940 SOHONNAI PETI Hol láttom vólna, keresd bárátom rea akatz
KOPASZ Hát erre ment?
SOHONNAI PETI Erre Erre.
KOPASZ Isten meg aldgya kegyelmedet.
SOHONNAI PETI Isten hirével bárátom... ideje van mar egyszer, hogy a'
pénzes fazekat meg tekintsem, ha el veszet el, jaj lesz ma a'
börömnek... mitsoda ez?... hó hó nem olyan bujdosó lelkek
ezek, mint én voltam.
- SZÁNTÓ Jöszte ide te Plúto vendégsége.
SOHONNAI PETI Mitsoda? Plúto vendégsége? eb légyen, egye meg Pluto
- 950 Uram maid meg mondom mimet... úgyan mitsoda állatok e-
zek? ni ni egyiknek kapa, másiknak ásó, harmadiknak durung
van a' kezébe, hej tálán a' pénzemet akarjátok ki ásni, hagyatok
békét, mert... minek néktek a' pénz, se feleségtek, se gyermeke-
tek nintsen, de tsak ássák ám, hej inkább adok pálinkára valót,
- 955 tsak hagyatok békét a' pénzemnek... soha nem tudom, mi tévő
legyek, tsak el akarják vinni a' pénzemet... méltóságos felséges,
nagyságos, tekintetes nemes és Nemzetes Pluto Uram, kérem
szerettel felségedet, el ne végye a' pénzemet, börömben áll az
énnékem... soha soha mit tsinállák, ha egy vólna, szembe állnék
- 960 véle, de sokan vannak, nec Hercules contra duos sok lud disznót
gyöz... gyöngyöm gyöngy virágom, tulipán narcissusom, ara-

945. tekintsem (etzer) ha
961. gyöngyöm

- nyom ezüstöm gyönörű aszmodaeusom, ha nints fára elegendő költséged, inkább menny fehér egy házára több pénz vagyott...
 965 ha pedig sajnálok fárotságodat, van az Úramnak négy tátossa maíd ezentől be fogatom őket... mitsoda ördögök ezek, nem is halgattyák az ember szavát.
 SZÁNTÓ Készen vattok-é már?
 SOHONNAI PETI Készen van már minden, szekér hám, és óstor
 SZÁNTÓ Véd le téhát belzebug a' pénzt plutóhoz, ti hurczullátok útánnunk a'
 970 Sohonnait.
 SOHONNAI PETI Tálán engem akartok el ragadni? hagyatok békét, nints nekem semmi dolgom a' pokolba, nem fázom én most, szaladgy Peti, inadban vannak az ördögök

ÖTÖDIK SZAKASZTBAN
 ELSŐ KINYILÁS

975

Beszélgető Személyek: Fegyvernéki Sándor, Messenio, László Károly Antal,
 és Ignátz

- FEGYVERNEKI SÁNDOR Messenio ékesétsd fel a' szóbát
 MESSENIÓ Mind ki hozom a' képeket
 980 FEGYVERNEKI SÁNDOR Valami van mind ragd a' falakra... gyertek ki fiaim, had lássam az új ruhátokat... szépek vattok fiaim tetétől fogva talpig.
 ANTAL Én ugyan tudom hogy szép vagyok, mint a' rósa.
 KÁROLY Ha te olyan vagy mint a' rósa, én meg olyan vagyok mint a' nárcissus.
 985 LÁSZLÓ Én már tsak olyan vagyok mint a' tulipány.
 IGNÁTZ Hát én átyám Uram mitsodás vagyok
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Te fiam leg szebbék vagy
 IGNÁTZ Téhát én szebb vagyok, mint rósánál mint tulipánynál, de meg a'
 990 nárcissusnál-is.
 ANTAL De ugyan én vagyok a' leg szebbék.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem ugy kedves magzatim, mind a' négyen leg szebbek vattok.
 ANTAL Iszen látom én, hogy én vagyok a' leg szebbék.
 995 IGNÁTZ Ákár nézd meg magadat a' tűkörben, én nálom nem vagy szebb.
 LÁSZLÓ Legyetek ti ábrázotban leg szebbek, én erköltsben akarok leg szebb lenni.
 IGNÁTZ Én mind erköltsben, mind pedig ábrázatban.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Öszve ne vesszetek fiaim a' szépségben, minnyáján jók vattok, szépek-is vattok mint az Isten madarkáj.
 1000 MESSENIÓ Készen vagyok már Uram
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Jól vagyott... Hállátok-é fiatskaim, mihelett be lép bátyátok, azontol ötet szépen köszöntésétek, és örvendeztetek az ő szerentses vissza jövetelén,
 1005 LÁSZLÓ Tsudálkozni fog a' tzipra ruhánkon, és a' szóbának ékességén.
 IGNÁTZ De meg se fog bennünket ismérni, iszen en magamat is alig ismértem, ugy meg váltóztam.

962 gyönörű <aszmodaeupsom> aszmodaeusom

- FEGYVERNEKI SÁNDOR Ha mingyárt eleinten réatok nem ismér, meg
ismér végtére ... én maid innend várom a' dolognak ki menetelét.
- 1010 KÁROLY De meszsze nem mennyen ám átyám Uram, mert ha eszbe veszi,
hogy az ő pénzéből tsináltottuk ezt a' ruhát, jaj lesz a' bőrünk-
nek.
- FEGYVERNEKI SÁNDOR De hogy megyek meszsze, tik most azon ne tör-
jétek a' fejeteke, hej jön már mennyetek elejbe.

1015

MÁSODIK KINYILÁS

- Beszélgető Személyek: Szükmarku Fülöp, Károly,
László Antal, Ignátz és Fegyverneki Sándor.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP Tálán nem is jó helyre jöttem.
- KÁROLY Örvendek rajta, hogy jó egésségbe vissza jött bátyám Uram.
- 1020 ANTAL Isten hozta bátyám Úramot.
- IGNÁTZ Higye el egyik már utánno akartunk menni bátyám Uramnak
- LÁSZLÓ Azt véltük, hogy vissza se jön már.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP Mit tsufollák az Urfiak a' szegény legént, nintsenek
nékem illy tzifra Eötseim, szegény nemből való ember vagyok
- 1025 én... meg botsássanak az Urfiak, hogy ide bé botlottam, mint
bolond Istok Debreczembe.
- IGNÁTZ Tálán az Ignáztot nem isméri bátyám Uram.
- KÁROLY Tálán a' Károlyt se
- ANTAL Hát az Antalt
- 1030 LÁSZLÓ A Lászlóra tsak réa ismérhet könnyen.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP Je mi lehet ez! úgyan honnét van ez a' hirtelen való
váltózás, tárkák, bárkák vattok Eötseim, mint az Isten madara,
nem tetik ez énnékem.
- KÁROLY Véletlenül valami jó szerentsénk érkezet
- 1035 SZÜKMARKÚ FÜLÖP De azt bizon látom, de honnét érkezet, fel nem érhe-
tem az eszemmel... de nini meg a' szóbám is máskép néz ki
- IGNÁTZ Máshút lakunk most, a' régi házból ki hordozóskottunk.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP Mitsoda? hát a' másik házot hová tettétek? tálán
el áttátok! nó koldussá tettetek engem.
- 1040 ANTAL De hogy attuk tsak tréfál az Ignátz.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP Ej igen jó kedvetek van néktek, nem szeretem én azt...
hát ótt ki sétál.
- KÁROLY Az átyánk.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP Ni ni mely pompássan jár, mint a' kompódi nemes
aszszony.
- 1045 FEGYVERNEKI SÁNDOR Örvendek szerentsés el jövedeleden kedves mag-
zatom.
- SZÜKMARKÚ FÜLÖP De átyám-é nékem nagy jó Uram.
- FEGYVERNEKI SÁNDOR Én vagyok a' te átyád Néánder
- 1050 SZÜKMARKÚ FÜLÖP A Néándert ismérem, de nagy jó Uramot nem tudom
láttom-é valaha vagy soha se.

1011. pénzéből

1052—1053. köszönt

- FEGYVERNEKI SÁNDOR Ha Néándért isméred, a' Néänder most köszönt tizedet.
- 1055 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ha úgy vagyon a' Szük marku Fülöpis az ő szerelmes átyát Néándert viszonta köszönti.
- FEGYVERNEKI SÁNDOR Őrvendezzel te is fiam a' mi jó szerentsenkén.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Tsudálatos jó szerentse ez, a'melly engemet maid egészen el bolondit, nem gyözők már elegendő helyt adni Gondolatomnak.
- 1060 FEGYVERNEKI SÁNDOR Téhát habzik az elméd, hagy békét fiam a gyanakodásnak, jöszte bé inkább a' belső szóbába vélem, maid eleitől fogva egész végig elől beszélem a' történetet.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ezentől átyám Uram megyek.
- FEGYVERNEKI SÁNDOR Jól van. El várlak.

1065

HARMADIK KINYILÁS

Beszélgető Személyek Szükmarku Fülöp, Szántó,
Sohonnai Peti

- 1070 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mitsoda dolog lehet ez?... a' szóbám tsillámlik, villámlik, az Eötseim is tzifrák, mintha mennyekzöbe készülnének... hó hó nem jót jelent ez... alig ha meg nem bánta ezt az én fazékam... Sohonnai Peti, hol vagy Peti Peti?
- SOHONNAI PETI Jaj Uram jaj
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mi tálált? mit reszketz?
- SOHONNAI PETI Jaj félek.
- 1075 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mitől? tálán a' magad árnyékátol.
- SOHONNAI PETI Jaj ördögök járnak a' pénz körül jaj
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP De hogy járnak, minek az ördögnek a' pénz, de tálán te komondor valakinek már oda attad, és most az ördögökre akarod fogni.
- 1080 SOHONNAI PETI Nem attam én ugyan egy léleknekis, ott van ha az ördögök el nem vétték.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Gyere lássuk.
- SOHONNAI PETI Jaj ne mennyen az Ur.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mitsoda állatok ezek?
- 1085 SOHONNAI PETI Mondottam már, hogy fekete Angyalok.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nem hitethetem el magammal, hogy ezek valóságos ördögök legyenek, gyere Peti fegyverkezzünk föl, ördögökkel lesz ma viaskodásunk, ne a' bót, en meg kardot fógok.
- SOHONNAI PETI Jaj Uram vigázzunk, mert vajmi erős katona az ördög
- 1090 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mit félsz, mint a' nyúl, iffjú ördögök meg ezek, hálátok-é hónnét jöttetek és mit keresetek?
- SZÁNTÓ Pokolbol.
- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Maid ezentől vissza kergetlek benneteket.

1062. be-beszélem
1077. ordognek
1078. most az<t>
1087. fegyverkezzunk
1087—1088. ördögökke

- SZÁNTÓ Gyertek pajtásim ragadgyuk el ökt.
 1095 SOHONNAI PETI Jaj szaladgyunk Uram szaladgyunk.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Áll meg félénk nyúl, nem veszed eszbe a' szavakból,
 hogy emberek lennének, vágd üsd szalannak már, fogd meg fogd
 SOHONNAI PETI Jaj harap a' kutya harap
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hát fogai-is vannak az ördögnek?
 1100 SZÁNTÓ Kérem kegyelmedet szeretettel bótsásson el.
 SOHONNAI PETI Soha se tudtam hogy az ördög könyörögni is tudgyon.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Vedd le róla az áll-órtzát, had tudhassuk mellyik
 ördög.
 SEHONNAI PETI A László.
 1115 SZÁNTÓ Szerelmes Bátyám Uram!
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Követem kegyelmedet édes ördög Uram, eb Eötse
 kegyelmed... meg köl ma halnod.
 SZÁNTÓ Hat gyilkossa lész Eötsednek
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ha el veszet az ezüstöm, e' lesz végső órád, hózd ide
 1120 Peti a' fazékat.
 SZÁNTÓ Meg kell tehát iffiú életemnek zengejében halmom.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Meg meg minden bizonyal, ha híjja van a' pénzem-
 nek.
 SOHONNAI PETI Meg van mind, teli vannak a' zatskok-is.
 1125 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Aha akasztó fára való hól a' pénzem?
 SOHONNAI PETI Mit tudok én bele.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hát meg így felelsz, te hóhér pallosa ála való, várj
 gazember várj, akasztó fán tálalod ma magadot.
 SOHONNAI PETI Hó hó éből van az én dolgom.
 1130 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hová szalatz?
 SOHONNAI PETI Mingyárt vissza jövök.
 SZÁNTÓ Ne haragudgyál szerelmes bátyám, a' pénzed átyám kezénel vagyon-
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Nem hazutz.
 SZÁNTÓ Nem én úgyan.
 1135 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Túdóm már miből vattok olly tzifrák... de meg elő
 nem adgya egészen az átyám a' pénzemet, utánnó leszek, jöszte
 te-is vélem.

NEGYEDIK KI NYILÁS

Beszélgető Személyek: Sohonnai Peti, Szúkmarkú Fülöp.

- 1140 SOHONNAI PETI Szalagy Peti inadban van az igasság... éből van a' te dol-
 god, fön akarnak tized felejteni... hó hó nem szóktam én a'
 nyakamon hintállodni, modot kell nékem keresni, a'mellyel
 magamot a' hóhér kezétől meg menthesem... tálán ha magam ma-
 gamat fel akasztom, de szénlésből ám meg szán az Uram, és
 1145 nékem most etzer meg enged... hát ha fen tálalok maradni, mint
 a' minapi varga inas? iszen van nékem eszem, nem kötöm én a'
 keszkenyöt a' nyakamra... de már zörög valaki, Isten hózzad
 édes Uram, adgyon néked az Isten szemessebb szólgát.

- SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mit tsinálsz Peter, nem vagy te varga inas.
 1150 SOHONNAI PETI Fűgni akarok.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Tálán mondrágulát ettél, vigázz magadra.
 SOHONNAI PETI Botsáss el, ha szeretz kedves Uram, had akaszszam fel
 magamat, nem erdemlem meg az életet.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hóvá mész hóvá, tálán valóságossan ki fitzamodot az
 1155 eszed.
 SOHONNAI PETI Nem fitzamodot az úgyan, de tsak szégenlek a' föld hátán
 jájni.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mondom én hogy meg bómlot a' te kereked, mit
 törödül te evvel, ha én néked meg engedek.

1160 UTOLSÓ KI NYÍLÁS

- Beszélgető Személyek: Fegyvernéki Sándor, Szúkmárkú Fülöp,
 László, Károly, Antal, és Ignátz.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Mitsoda lárma van itt?
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP A' mitsodást indítottál átyám, ma hónap egyes egyik
 1165 búval emészkedünk meg.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Magad szerzed magadnak a' bút, iszen örökké
 tsak azon bósúlsz, mikép tölthetnél enyehány fazékat pénzel.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Egyet töltöttem már meg nagy nyomorúsággal
 aztis fel hajházták ezek a' tatskók, de...
 1170 FEGYVERNEKI SÁNDOR Mit haragszol réájok, nagy nyomoruságtol
 mentettek meg tigid.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Meg úgyan a' nagy boldogságtol.
 FEGYVERNEKI SÁNDOR Azt tartom én egyedül boldogságnak, a' mi tsen-
 dességet szerez az embernek, de a' pénz a' fősvénynek nyughatat-
 lanságot, félelmet szerez, mikép lesz hat boldogságnak óka.
 1175 IGNÁTZ Végy bútsút már etzer kedves bátyám a' fősvénységtől, ne légy töb-
 bet már rabja a' pénznek, áll véle meg lehet, holtod után tudgya
 Isten még ki fogja el pazallani.
 KÁROLY Minden nap példánk vagyon, hogy valamint nehezen, és tálán tör-
 vénytelenöl-is, némellyek pénzt magoknak szereznek; szenteg
 1180 ugy könnyen azoknak örökös el bitangollák.
 LÁSZLÓ Azok leg jobb embereknek láztotnak nékem lenni, a' kik a' pénzt
 mód nélkül nem szeretik, de pediglen, holmi bolondsáért el
 nem vesztegetik.
 1185 ANTAL A fősvény ember se magának, se másnak nem jó.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hallátok-é akkor szollatok ti, mikor valaki benne-
 teket kérdez, nem tudgyátok mitsoda fűzetése vagyon a' fogadat-
 lan prokátornak, mit tuttok ti a' pénzhéz... o kedves pénzem
 hóvá lettél de fájdalmas a' te emlékezeted.
 1190 FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem vólna fájdalmas, ha a' pénzt móddal sze-
 retnéd.
 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Gazdag voltam, és ime egyszersmind koldussá let-
 tem, bár tsak meg halhatnék.

- 1195 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ostobaság ez tőled szerelmes gyermekem, hát
jőbban kedveled a kéntset, mintsem életedet?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Metzek az étellel, ha nints miből tőngögyem.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Tőbb fősvényt meg őlt az ember emésztő nyug-
hatatlanság, mintsem szegént a' koplálás... kérlek kedves mag-
zatom, ha már a' tőbbi szavaimat meg veted, tsak ezt az egyet
1200 erezd a' szivedbe, és rágd meg egy keveset, az Isten útállá a'
fősvényeket, szereti pedig az adakozókat, tiltya a' fősvényiséget,
javasolla ellenben a' bö-kezőséget, mi hasznod lesz benne, ha
mindgyárt Kresusnál gazdagságra nézve boldogabb lész-is, hogy
ha más világon dús gazdaggal boldogtalan lész.
- 1205 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Mikép legyek már adakozó, mikor egy füllérem sint-
sen, ki füttyentették már a' fazékból az Eötseim a' pénzemet.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Senki se füttyentette ki, úgy van valamint a'
földbe le ástod.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hát ezek a' tzifra őltözetek, miből kerekettek ki.
1210 FEGYVERNEKI SÁNDOR Te azon most ne tőrödgyél... hózásd ki László
a' fazékat... maid meg látod hogy egy füllér hijja sints pénzednek.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Bár ne vólna, úgy lennék ment a' szomorúságtól
...hóvá dugjátok had lássam a' zatskoimot.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Nem szükséges hogy meg nézzed fiam, ásd le
1215 tsak az előbbenyi helyére.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Hát ha tseréppel, vagy homokkal vannak meg töltve
a zatskók.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Te ezt ne visgáld, annyit hásznál, néked a' földbe
leásott tserép, a'vagy homok, mint az oda rőjtett pénz.
1220 SZÚKMARKÚ FÜLÖP Ugy ám, de őregségemre ki akartam ázni.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Ki irta fiam azt az ortzádra, hogy az átyád esz-
tendeit el-éred, hát ha ma hónap vége lesz életednek, mi hasznod
lesz a' kéntsedben... legyen már fősvényiségednek vége, térj már
etzer magadhoz, ime megintlen kezedhez adom a' pénzt, ha
1225 átyádat és Eötseidet jőbban tartanni, és bötsületessebben is fo-
god rúházni.
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Átyám! Sajnálom már, hogy eddigis jőbban nem
véseltem magamot, meg láttya az egész világ, hogy ezután nem
már Szük markú, hanem mindenekkel jót tévő Fülöp leszek.
- 1230 FEGYVERNEKI SÁNDOR Ej de régen, szerelmes fiam, kivántam ezt a'
Szót tőled hallanni.
IGNÁTZ De igy fogsz-é mindenkor minket rúházni?
SZÚKMARKÚ FÜLÖP Meg tzifrábban kedves Ignáztom.
IGNÁTZ Örökös emlékezetre erdemes ez a' nap.
- 1235 LÁSZLÓ Nékem úgy tetzik, mintha újonnan születtem volna a' világra.
KÁROLY Látom már, hogy valamint eddig szomorúak, szénteg úgy ez után
vígak fogunk lenni.
ANTAL De már hálá Istennek jőbb kezére vett bennünket a' szerentse.
FEGYVERNEKI SÁNDOR Meg erdemli ez a' nap, hogy ötet vigsággal, és
1240 tántzal fejezzük-bé.

Finis 16^a Junij Szigethi 1774

1235. <tetzik> tetzik

Tárgyi és nyelvi magyarázatok

4. *vétte* — vitte (nyelvjárási alak)
21. *koczi por* — haszontalan
Kocsi-Por 56.
Kóczy-Por 57.
- Dugonics András: Magyar Köz-mondások
OSZK Quart. Hung. 258/I/XXV.
(A továbbiakban: Qu.H.258) ..., ahol az első római szám a kötetet, a második a szakaszt jelzi, az idézett szólás vagy közmondás utáni szám pedig ugyancsak Dugonics saját számozása, a közmondás helyét jelöli az adott szakaszban.)
22. *reverentzia* — tiszteletadás
23. *másávalis* — mázsával is
- 23—24. *tsapia hozzám a' levet* — hizeleg
Csapja a' levet. 65.
Qu.H.258/II/VIII.
Jegyzet: „A' magyarok, midőn vagy hízelkednek, vagy jó Akaróiknak kedvezni akarnak, őket ebedre híván, olly levestel szolgálnek, mellybe tojást vervén, azt a' kanállal csapdossák, és ezt leg-jobb levesnek tartják. Mihelyt észre veszik tehát: hogy a' gazd'-aszszony csapja a' levet; tüstént észre veszik, hogy azt ok nélkül nem cselekszi.” Qu.H.258/III. 304.
27. *muska* — borfereg, borban termő legyecské (muslica), mely az erjedésnek, poshadásnak indult dolgokat kedveli. (Utalás az atya vénségére.)
- 30—31. *annyt értek, mint a' tyúk a' takonyhoz* — semmit sem ért hozzá
Tud hozzá: mint tyúk a' takony-vágáshoz. 29.
Qu.H.258/II/V.
43. *márjás* — máriás: szűz Mária képével díszített, ill. ilyen húsz krajcár értékű ezüst váltópénz
48. *szerttelek... mint a' ketske a' kest*
Vö. Qu.258/I/IV.229.
57. *bátorságos* — biztos, biztonságos
58. *Sz. Kristóf imádsága* — Szent Kristóf a kincskeresők védőszentje.
Jól el-mondotta Szent Kristóf imádságát. 102.
Qu.H.258/I/XIII.
71. *haristis* — szajkómadarat is
Szaváról ösmérik meg a' harist. 122.
Qu.H.258/I/X.
91. *Nem hójag hogy föl fűjjam*
Nem hójag: hogy föl-fűjják. 150.
Qu.H.258/I/VI.
117. *herain* — helyesen herein: befelé
- 107—108. *fösti már...a' gatyát* — fél, berezel
Gatyájában szíve. 14.
Qu.H.258/I/XI.
113. *el iiettem...mint ha két kasza közé esett volna a' nyakam*
Vö. Qu.H.258/I/XI. 59.
117. *Slatina, Szarvaszo* — máramarosi falvak
177. *zobrákságodra* — valószínűleg szláv eredetű szó: fösvénységedre
196. *fundus* — telek, házhely, birtok
Nemes ember volna, ha földjét el-nem-hordották volna a' fazekasok. 110.
Qu.H.258/II/XV.

208. *tsáva* — csáva: nyersbőr érleléséhez használt igen büdös lé
- 225—226. *abba ugyan nem kopik a' fogad* — abból nem eszel
Vö. Qu.H.258/II/XIX. 25.
241. *el érte...a sok péntek* — öreg
Vö. Qu.H.258/II/XIX. 87. és XXVI. 87., továbbá Qu.H.259/III. 34. jegyzet:
„Kik nem örömet böjtölnek, azt mondgyák: hogy idő előtt ez erőnek el-vesztése, az-után a' Vénseg, végtére minden emberi nyavala a' böjtölésnek sanyarúságaitól származna...”
- 241—242. *szárába szállot az esze* — szenilis öreg
Vö. Qu.H.258/I/IX. 5.
246. *petsetüllyük* — peccsételjük
250. *derkas* — derekas
- 250—251. *megérdemled hogy posztóba varják a' fejedet* — tréfás dicséret.
Nem posztóba, hanem zsákba fejét. 32.
Qu.H.258/I/XVIII. (A' Haszontalanokról)
Valószínűleg utalás arra, hogy Zrínyi Miklós fejét nem posztóban, hanem — meg-
tiszteltetésképpen — selyemzacskóban küldték el a szultánnak. A selyem-kontra-
posztó „durvulhatott” Dugonicsnál posztó-kontra zsákká.
- 255—256. *le esik...a' buborka fárol, mint Hajdan a' totok Királya a' fehér kantzáról*
V. Qu.H.258/I/XVII. 196.
264. *édegeny* — idegen
279. *rongossan* — rongyosan
304. *fölt* — főtt
312. *mai* — majd
316. *anislogos* — *anislag*, *ánizslag*: boroshordó kikénezésére használatos kénrudacska
- 352—353. *nem volna jobb madár a' disznónal, ha röpülni tudna*
Vö. Qu.H.258/I/XXI. 108.
357. *jobatságtol* — jobbágyságtól; *ármalis* — armális: birtokadománnyal nem járó
nemesi levél
358. *kurias* — kúriás (régi udvarházzal rendelkező)
365. *safrányos totok* — talán célzás a szőkés hajra
410. *jegre vezessen* — részedjen
417. *kötve higy komának*
Vö. Qu.H.258/II/VI. 10., továbbá 251/III. 7. jegyzet
434. *lötte* — lelte
445. *se hirem se tanátsom benne* — fogalmam sincs róla Vö. Qu. H. 258/II/I. 37.
497. *rongbol* — rongyból
511. *zugorgott* — zsugorkodott (a. m. önmagától is fösvénykedő)
534. *idegenye* — idegené
538. *körmöczi arany* — Körmöcbányán vert 1 dukátos magyar aranypénz
539. *Holándus arany* — holland aranypénz
- 539—540. *forént* — forint: régi pénzegység; *tallér* — a XVI—XIX. században
Magyarországon használt ezüstpénz
540. *karaitzár* — krajcár: a legkisebb rézpénz *peták* — 5 ill. 7 krajcár értékű pénz-
érme
621. *ki okattattam* — kiokádtattam
624. *avas szalonna* — öreg
Vö. Qu.H.258/II/XXVI. 125.
630. *mentedet* — mentédet
649. *...mint a' tormába esett féregnek* — kellemetlen helyzet

- Fészkelődik: mint a' tormába-esett féreg. 49.
 Qu.H.258/I/XVII.
660. *mind bors az, a' mit a' kalmár ebe potyogat* — a. m. nem fenéig tejfel. Vö. „Nem mind bors, a' mit a' kalmár ebe húllat.” 100. és „Nem mind gyömbér, a' mit a' Kalmár ebe rezel.” 166. Qu.H.258/I. IV. és VI.
661. *valamely tyúk sokat kodátsul, keveset tojik*
 Vö. Qu.H.258/I/X. 59.
- 666—667. *bujdosó lélek* — kísértet
671. *hatzuka* — könnyű köntös
774. *redves* — régi, ócska
676. *szép mint a' ki fordított húrka*
 Vö. Qu.H.258/I/VI. 78.
677. *Pilatus konyhája* — árnyékszék
705. *Meg esett...a' dioseghi vásár* — pórul járt
 Vö. Qu.H.258/II/XIX. 122. továbbá 258/III. 379. jegyzet; *dérkassan* — derekasan
757. *árbájt* — helyesen arbeit- a. m. dolgozz
760. *poltúra* — fél garas értékű váltópénz
762. *ebellentissimus, isputabilis*, — gúnyosan elferdített latin alakok a tekintélyes kifejezésére
798. *füstött vett* — füstöt vet: kitudódik
- 817—818. *az öreg szólgának, és az ag kútyának egy a' füzetése*
 Vö. Qu. H. 258/I/XVIII. 2/173. és 258/II/XXVI. 96.
826. *eb szijal kötött erszénye van* — fösvény
 Vö. Qu.H.258/I/XII. 136.
838. *leg* — légy
842. *a' sok víztől nád terem az óromba*
 Vö. Dugonics 1807-es Plautus magyarázatát
846. *etyepetyém* — étvágyam *czap* — cáp: kecskebak
849. *föltet* — főtt ételt
857. *lapitzkás tántzot járunk a' deresbe*
lapicka — lapító: sodrófa
lapocka: keverőfa vagy sulykolófa
deres: pad, amelyen a botbüntetéseket végrehajtották. Vö. Meg-járta (:arcúl-fekve a' deresen:) a' laposkás táncot. 2/29. Qu.H.258/I/II.
867. *pillye* — lepke
868. *egészséged mint a' métely júhna* vö. 84.
- 868—869. *fris... mint a' tekenyős béka* vö. 85.
 Vö. Qu.H.258/I/IV.
870. *Szarjon kánya, fosson varjú*
 Vö. Kánya-fosta. 41. Qu.H.258/I/XXIII.
879. *föltja* — föltja
- 907—908. *mord...mint a' verembe esett farkas*
 Vö. Qu.H.258/II/XXI. 45.
911. *Hú bele balás lóvat ad az Isten* — elhamarkodva cselekvés kifejezésére (Dugonics gyűjteményében nem szerepel)
920. *vénhes* — vemhes
948. *Plutó* — az alvilág urának, Hádésznek másik neve. A magyar népnyelv mindig a pokolhoz kapcsolja.
- 960—961. *nec Hercules contra duos* — kettővel Herkules sem bir; *sok lúd disznót gyöz* vö. Qu.H.258/II/XIII. 32.

961. *narcissus* — Narcissus: a görög mitológia önmagába szerelmes fiúalakja
 962. *aszmodaeus* — Asmódi: kísértő, csábító, házasságbontó férfi
 963. *fehér egy házára* — Fehéregyháza: máramarosi falu
 1025—1026. *bé botlottam, mint bolond Istok Debreczembe* — futólag betekint, meglátogat
 Vö. Qu.H.258/I/XVII. 1/277.
 1032. *tárkák, bárkák* — tarkák-barkák
 1044—1045. *pompással jár, mint a' kompódi nemes aszszony* — kevély
 Vö. Qu.H.258/II/I. 35. továbbá 258/III. 571. jegyzet
 1078. *komondor* — becsmélő kifejezés
 1121. *zengejében* — zsengejében
 1129. *éből* — ebül
 1144. *szénlésből* — színlelésből
 1151. *mondrágula* — mandragora: nadragulya, a bolondság jelképe
 1169. *fel hajháziák* — felkutatták
 1178. *pazallani* — pazarolni
 1203. *Kresus* — Krózus (Kroisosz)
 Vö. Qu.H.258/1/XIII. 62.

**Das Schuldrama „Der opf“ von András Dugonics
 Vorgänger**

Demeter, Júlia

Die professionelle Schauspielkunst (ab 1790) wurde in Ungarn durch die zweihundertjährige Tradition der Schulschauspielerei vorbereitet. Ein Teil der Verfasser des professionellen Theaters konnte den Beruf als Student und dann als Lehrer auf der Bühne erlernen. So geschah es auch im Falle von András Dugonics (1740—1818), dem gebürtigen Szegediner, der als Professor der Mathematik an der Universität in Pest ein gefeierter Schriftsteller und Theaterautor wurde.

In der Somogyi Bibliothek von Szeged wird eine noch nicht veröffentlichte Handschrift von Dugonics aufbewahrt, die ein Schuldrama ohne Titel und Titelblatt enthält. Das Manuskript bezeugt eindeutig die Hand von Dugonics, aber in den Lebenslauf kann das Datum 1774 am Ende der Handschrift in Máramarossziget nur schwierig einfügen.

Das Drama wird im Aufsatz zum erstenmal veröffentlicht. Es ist ein Stück der Übersetzungen von Plautus aus dem 18. Jahrhundert. Die unmittelbare Quelle ist uns unbekannt, das Drama steht mit dem Werk *Aulularia* von Plautus im engsten Zusammenhang, die Entwicklung des Konflikts wird nämlich auch hier durch das begrabene Geld des geizigen Hauptdarstellers bestimmt. Laut der moralischen Zielsetzung des Schuldramas verbessert sich die Hauptfigur und gemeinsam mit seinem Bruder und Vater führt ein braves Leben weiter. Die komödienhaften Konflikte und Szenen werden aber im Schauspiel vielmehr betont, als die vom Stück fremden moralischen Züge. Die Charakterdarstellung ist nicht individuell, die Figuren verkörpern jenen eigenartigen und ungarisierten Typ, der von dem letzten Drittel des 18. Jahrhunderts noch ein ganzes Jahrhundert hindurch für die ungarische Bühne charakteristisch war. Der landsadelige Vater ist nach den Intentionen des Verfassers eher habgierig als tugendreich. Die verlumpten und hungrigen Diener sowie die ungarisierten Narren vertreten auch ungarische Typen. Die mehrmaligen Gespensterszenen wurden durch die Harlekinaden vermittelt. Im Mittelpunkt der Handlung steht der nichtswürdige Diener (seinem sprechenden Namen nach *Sohonnai* d.h. Taugenichts), der aber in der Wirklichkeit eine vernünftige, listige und findige Person von Plautus ist.

Das Schuldrama benutzte oft die Gesangseinlagen, die den moralischen Zweck stärker ausdrücken konnten. Der Chor dieses Schauspiels ist aber ohne Charakter.

Die unveröffentlichte Handschrift ist von grosser Bedeutung, zeigt eine wichtige Etappe der ungarischen Dramenentwicklung und kann als ein Vorereignis der selbständigen ungarischen Komödie am Ende des 18. Jahrhunderts betrachtet werden.